

LATVIJAS UNIVERSITĀTES

Pedagoģijas fakultāte

Nepilna laika studijas

Pirmsskolas izglītības skolotājs

3.kurss

LIENE POGULE

Piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveide dienas ritumā

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Lektora p.i.

mg.paed.

Inese Eglīte

Akadēmiskais amats

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Vārds, uzvārds

Paraksts

CĒSIS 2020

Anotācija

Kvalifikācijas darba temats: “Piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveide dienas ritumā”.

Pētījuma mērķis: pētīt piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveidi dienas ritumā.

Pētījuma teorētiskajā daļā tiek izskatītas un analizētas pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par dialoga runas apguves pirmsskolā, pirmsskolas vecumposma bērnu psiholoģisko raksturojumu pētāmā problēmas aspektā, kā arī dialoga runas rosinošām rotaļām.

Pētījuma empīriskajā daļā aprakstīts pētījuma metodoloģiskais pamatojums, pētījumā iekļauto bērnu raksturojums, pētījuma plāns. Tika izstrādāti bērnu dialoga prasmju vērtēšanas kritēriji, kā arī tika pētītas bērnu dialoga prasmes pētījuma sākumā, tiek raksturots darbs ar bērniem dialoga prasmju sekmēšanai dienas ritumā, un pētītas bērnu dialoga prasmes pētījuma beigās. Realizējot rotaļas ar bērniem, dialoga prasmju pilnveidei, kā arī analizējot bērnu runu pētījuma laikā, autore pierādīja, ka ar dažādu rotaļu veikšanu un intensīvu bērnu novērošanu un atbalstu, bērnu dialoga runu dienas ritumā ir iespējams pilnveidot, jo bērni šajā vecumā ir atvērti uzņemt jaunas zināšanas un pilnveidot tās, ja tiek izmantotas atbilstošas rotaļas un metodes to pilnveidošanai.

Atslēgas vārdi: dialoga runa, saskarsme, komunicēšana, rotaļa.

Darba apjoms: 45 lapaspuses, 17 attēli, 3 tabulas, 23 literatūras un informācijas avoti, 2 pielikumi.

Annotation

Subject of the research: “Development of dialogue skills for five year old children during the day”

Aim of the research: To study the development of the skills of dialogue for five year old children during the day.

The theoretical part of the study examines and analyses the learning of pedagogies psychology scientists about the learning of the dialogue speech, the psichological profile of early childhood children in the subject of the problem, as well as the encouragement of dialogue speech.

The emperical part of the study describes the methodological justification of the study, the characteristics of children included in the study, and the study plan. The criteria for assesing the skills of children were developed and the skills of children dialogue were studied at the beginning of the study, the work with children to promote the skills of children dialogue during the day was described, and the skills of child dialogue at the end of the study were studied. When performing games with children, improving dialogue skills, as well as analysing children’s speech during the study, the author showed that, with a variety of games and intensive monitoring and support for children, it is possible to improve children’s dialogue speech during the day, as children at this age are open to acquiring new knowledge and improving them when appropriate games and methods are being used.

Key words: dialogue speech, communication, play.

Volume of study: 45 pages, 17 pictures, 3 tables, 23 sources of literature and information, 2 attachments.

Saturs

Anotācija.....	2
Annotation	3
Ievads	5
1. Teorētiskās atziņas par dialoga runu pirmsskolā	7
1.1. Dialoga runa valodas apguvei pirmsskolā	7
1.2. Pirmsskolas vecumposma bērnu psiholoģiskais raksturojums pētāmās problēmas aspektā	10
1.3. Dialoga runas rosinošas rotaļas dienas ritumā.....	13
2. Empīriskais pētījums par piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveidi dienas ritumā ...	17
2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums	17
2.2. Bērnu dialoga prasmes pētījuma sākumā	19
2.3. Darbs ar bērniem dialoga prasmju sekmēšanai dienas ritumā.....	28
2.4. Bērnu dialoga prasmes pētījuma beigās	33
Secinājumi	37
Ieteikumi	39
Literatūras un informācijas avotu saraksts	40
Pielikumi.....	42

Ievads

Dialoga prasmes ir svarīgas visos vecuma posmos. Pieauguši cilvēki gadu garumā savas dialoga spējas ir attīstījuši un piekopusi, taču bērni tās vēl nav attīstījuši. Jau no bērnudārza uzsākšanas laika, mēs bērniem palīdzam attīstīt šīs prasmes. Šīs iemaņas ir pamatvajadzība katram cilvēkam. Šo prasmi mēs iegūstam pašiem neapzinoties, jau no mazotnes vērojot un atdarinot darbības ko veic pieaugušie. Taču arī šī kā visas pārējās prasmes ir jāattīsta, lai tā veidotos atbilstoši sabiedrības standartiem. Bērniem jā māca kā runāt ne tikai ar ģimeni, draugiem, bet arī svešiniekiem, cilvēkiem, kurus viņi nav pirms tam satikuši, kā uzsākt sarunu ar tuvajiem un kā uzsākt sarunu ar nepazīstamiem cilvēkiem.

Bērni ir ļoti atšķirīgi, katram ir savas spējas, attieksme un intereses, tāpēc audzētņi ir arī jā māca ar dažādām pieejām un metodēm.

Bērniem ļoti raksturīgi ir atdarināt vecāku runas veidu, jo viņi ir vecāku spogulis. Skolotājam ir jā palīdz audzētņim izprast kurā situācijā jā lieto pieklājības formas, kā veidot kārtīgus, saturīgus teikumus, kā izteikt savas sajūtas un vēlmes, kā arī jārosina paplašināt vārdu krājumu. Piecgadīgi bērni jau prot ieklausīties un saprast ko viņiem saka, tāpēc šajā vecumā ļoti nozīmīgi ir tos aicināt uz dialogu par viņiem saistošu tēmu, kas ļaus attīstīt dialoga prasmes. Vecāku un pedagogu uzdevums ir attīstīt bērniem šīs prasmes ar dažādiem paņēmieniem. Kā jau iepriekš minēts, bērns šajā vecumā ļoti atdarina savus vecākus un cilvēkus, kuri viņiem ikdienā ir apkārt, tāpēc arī mums pašiem ir ļoti jāseko līdzi savam runas stilam esot bērnu klātbūtnē, jā rāda piemērs, kā pareizi iesākt sarunu, kā to pabeigt, kā veidot saturīgu sarunu. Arī pasaku un stāstu lasīšana palīdz attīstīt šīs prasmes.

Šajā laika posmā arī ļoti attīstās tehnoloģijas un protams, ka bērniem tās ir ļoti saistošas. Jau no mazotnes viņi tiek iepazīstināti ar viedtālruniem, planšetdatoriem, datoriem. Tas, protams, ne vienmēr ir slikti, jo bērni šādā veidā arī attīsta dažādas prasmes, kā piemēram tehnoloģiju pratību vai pat kādu svešvalodu. Taču ir jāņem vērā arī tas, ka šīs ierīces var arī mums atņemt to svarīgo laiku ko mēs varētu ar bērniem pavadīt komunicējot, vai, piemēram, lasot priekšā.

Tā, kā saskarsmes spējas ir viena no svarīgākajām dzīves sastāvdaļām un zinātnieki ir atzinuši dažādas metodes kā tās attīstīt, izvēlētais darba **temats** ir “Piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveide dienas ritumā”.

Pētījuma objekts: dienas ritums

Pētījuma priekšmets: piecgadīgu bērnu dialoga prasmes

Pētījuma mērķis: pētīt piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveidi dienas ritumā

Pētījuma hipotēze: piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveide dienas ritumā būs sekmīga, ja:

Bērns būs ieinteresēts iesaistīties dialogā

Bērns tiks uzklausīts

Tiks izvēlētas bērnu vecumposmam atbilstošas un aktuālas tēmas

Pētījuma uzdevumi:

Analizēt pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku teorijas par dialoga prasmēm.

Raksturot dialoga prasmes piecgadīgiem bērniem.

Organizēt empīrisko pētījumu par piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveidi dienas ritumā.

Analizēt empīriskā pētījuma iegūtos rezultātus.

Pētījuma metodes:

Teorētiskās metodes- literatūras analīze, dokumentu analīze.

Empīriskās metodes- novērojums, aptaujas, dzīves gājuma analīze, apgalvojumu skala.

Pētījuma bāze- pirmsskolas izglītības iestāde "X", pētījumā aptverti 10 bērni, 10 pirmsskolas skolotāji.

Literatūras un avotu saraksts

1. Teorētiskās atziņas par dialoga runu pirmsskolā

1.1. Dialoga runa valodas apguvei pirmsskolā

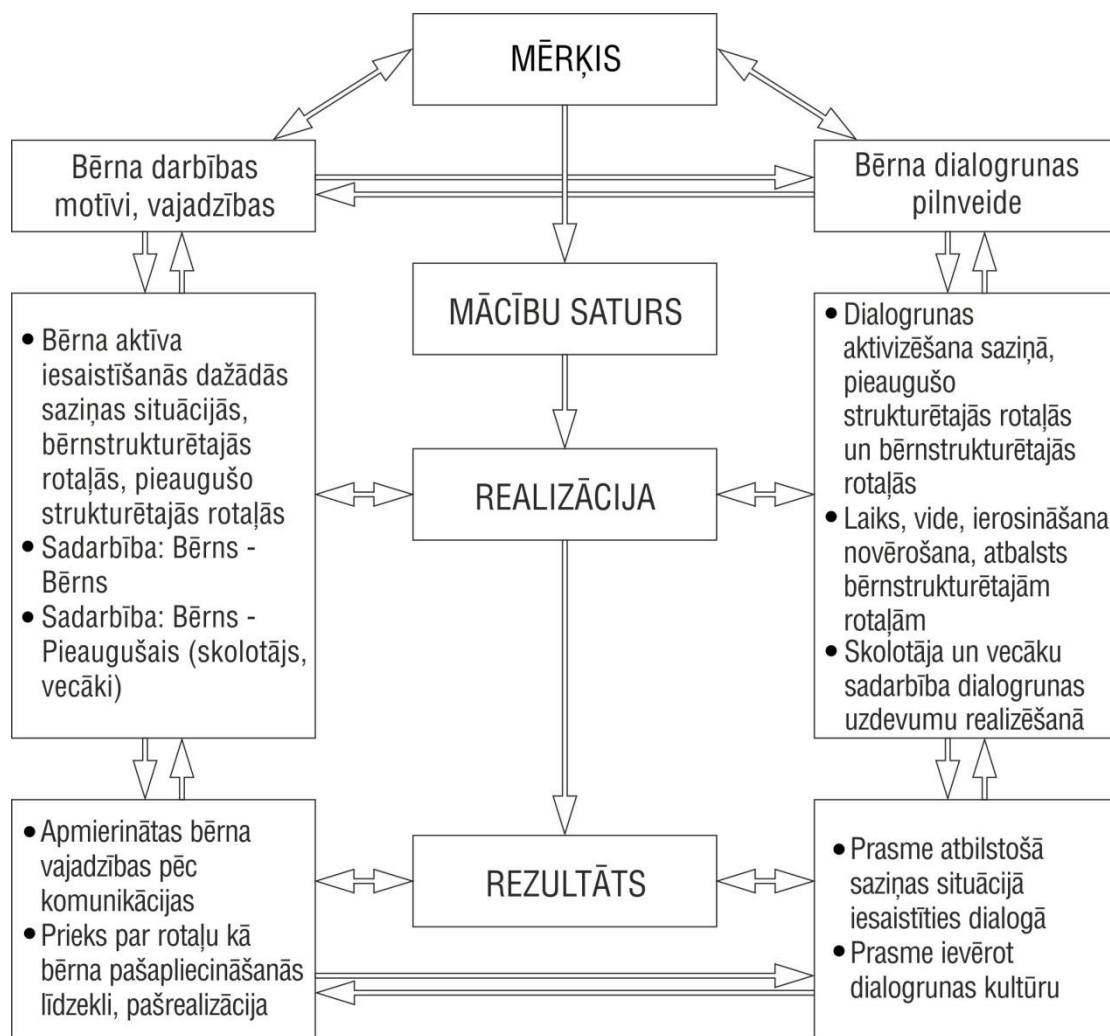
Pedagoģisko terminu skaidrojošā vārdnīca terminu “dialogs” skaidro kā: “divu cilvēku vai divu pušu saskarsmes veids, saruna, vai sarunas forma.” (Pedagoģisko terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 36).

I. Stangaine raksta, ka dialogs komunikācijas procesā ļauj bērnam izteikt savas domas skaļi un diskutēt par to ar citiem cilvēkiem, tas ir process, kurā bērns mācās domāt un spriest, kā arī sarunāties ar līdzcilvēkiem un uz klausīt citus (Stangaine, 2016, 192). Autore uzskata, ka dialogs nav vienīgais process, kurā bērns mācās domāt un spriest, taču viennozīmīgi viens no labākajiem. Šajā procesā bērns iegūst pieredzi, kas ir ļoti svarīga un noderīga tālākajos dzīves posmos. Mūsu ikdiena ir saskarsme ar citiem cilvēkiem un viedokļu izteikšana par dažādām tēmām. Arī pēc cilvēka vispārējo vajadzību hierarhijas pamatlicēja A. Maslova teorijas, ir pierādīts, ka cilvēka piederības apziņa ir vajadzību centrā, līdz ar to uz tā tiek būvēta visa tālākā cilvēka psiholoģiskā apziņa un tikai komunicējot cilvēks var justies piederīgs sabiedrībai. Ja personai nav izveidojusies piederības apziņa, neizveidosies arī tālāko vajadzību apmierināšana, kas ir novērtējums, cieņa un pašapliecināšanās. Kā jau iepriekš minēts, vajadzība pēc pašapliecināšanās ir Maslova teorijas augstākā līmeņa vajadzība. Tas nozīmē, ka cilvēkam ir svarīgi parādīt sevi kā sociālu un pilnvērtīgu sabiedrības daļu. Bērniem ir svarīgi jau agrā vecumā attīstīt šīs prasmi, jo bez tās dzīve nav pilnvērtīga. Kā šo prasmi attīstīt? Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieki ir izteikuši dažādas atziņas un metodes par to, kā to var darīt, kuras autore arī ir apskatījusi un izvērtējusi darba turpmākajās nodaļās.

Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieki daudzkārtēji ir uzsvēruši, ka ļoti liela nozīme bērna runas un vispārējai attīstībai ir līdzcilvēki. Bērni no šiem cilvēkiem mācās un ņem piemēru. Kā uzskata J. Kearns un C. Gooden: “Atsaucīgas ģimenes un skolotāji ir kritiski bērnu komunikācijas prasmju stimulēšanai.” (Kearns, Gooden 2013). Ja ģimenē ar bērnu regulāri komunicē un iesaista diskusijās un kopīgi apspriež dažāda tēmas, tad komunikācijas prasmes, kā arī dialoga runa bērnam būs attīstīta sekmīgāk, nekā ģimenēs, kurās ar bērnu komunicē mazāk. Kā arī iespējams tiek labāk sekmēta runas kultūra, ja vecāki savas atvases ņem līdz uz pasākumiem, svinībām, izbraukumiem, kur bērns var iegūt pieredzi komunikācijas/dialoga runas veidošanā.

D. Markus raksta, ka bērna ceļš līdz abpusējai sapratnei ir pakāpenisks, skaidrojot, ka tajā nozīmīga loma ir audzinātājiem, vecākiem, skolotājiem, logopēdiem un arī pārējiem sabiedrības locekļiem.” (Markus, 2016, 17). Arī šeit autore var piekrist. Bērns saviem spēkiem nevar

pilnvērtīgi attīstīties, viņam ir vajadzīgs pieaugušā atbalsts, tāpēc ļoti svarīga ir skolotāju, vecāku un logopēdu sadarbība, ar kuras palīdzību var bērnos attīstīt šīs spējas. Gan skolotājs, gan vecāki ikdienā redz šo bērnu izaugsmi, vai pretēji izaugsmes trūkumu. Daloties ar šo pieredzi skolotājs un logopēds var vecākiem sniegt metodes un idejas kā strādāt ar bērnu ārpus izglītības iestādes, kā arī vecāki spēj sniegt skolotājiem vērtīgu informāciju par to, kā bērnu iespējams motivēt.

1. attēls – Dialoga struktūra

Avots: Inga Stangaine, “Pirmsskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļās”

Šajā attēlā (sk. 1. attēlu) norādīts kas ir vajadzīgs bērna dialoga runas sekmīgai pilnveidei, tas ir, sarunas ar pieaugušo, vecāku un skolotāju sadarbība, vide, atbalsts u.c. Kā arī kādas bērna vajadzības tiek sekmētas un kāda būtu ideālā bērna darbība. Skolotāja un bērnu veidotās rotaļas, ievērojot bērnu intereses, ir viena no atbilstošākajām metodēm bērnu dialoga runas pilnveidei. Protams sadarbībā ar vecākiem rezultāts būs efektīvāks. Analizējot attēlā redzamo, var teikt, ka, lai bērna dialoga runas pilnveide noritētu pozitīvi, ir jāņem vērā šie faktori un jāpielieto tie ikdienas darbā. Šis ir ļoti labs materiāls, ko iespējams izmantot ikdienas darbā ar bērniem, lai izprastu, kas bērnam ir vajadzīgs, lai viņš sekmīgi spētu uzņemt jaunas zināšanas un būtu gatavs komunicēt ar

līdzcilvēkiem. Arī šajā attēlā ir redzams, ka laiks, novērošana, ierosināšana un atbalsts ir veids kā bērnos sekmēt pozitīvu dialoga runas sekmēšanu. Autore uzskata, ka skolotājam ir jānovēro bērnu rotaļas, savstarpējās sarunas, pēc kurām var saprast, kas bērnu vidū ir aktuāla tēma, ko vēlāk var iesaistīt piedāvājot dažādas dialogu rosinošas rotaļas. Kā arī jāsniedz bērniem atbalsts brīžos, kad viņi paši neprot izteikt savu viedokli, vai, piemēram, baidās uzsākt sarunu ar vienaudzi.

V. Kuzina, atsaucoties uz "LAMBDA" projekta pētījumu, secina, ka pirmsskolas vecuma bērnam jāapgūst vārdu krājums, kas nodrošina pilnvērtīgu saziņu, sagatavo bērnu sekmīgam mācību darbam skolā, pirms tam pieminot, ka pieaugušajiem jāsaprot, ka bērni viņus atdarina. Ja mēs paši nekopsim savu valodu, tad arī mūsu bērni to nedarīs (Kuzina, 2016, 159). Viennozīmīgi var piekrist, ka bērni atdarina pieaugušos sev apkārt, ko arī autore ir novērojusi ikdienā. Bērns izsaka nepiedienīgu vārdu un tad skaidrojot bērnam, ka tā runāt nav labi, bērna atbilde ir: "kāpēc? Tētis tā runā!". Bērns nesaprot ko drīkst un ko nedrīkst teikt, tāpēc viņš pieņem dzirdēto un izmanto to savā vārdu krājumā. Dažkārt vecāki, neapzinoties, ka bērns no viņiem mācās, lieto valodu, par kuras lietošanu viņi paši pēcāk nopeļ savas atvases.

I. Stangaine uzsver, ka mūsdienās panākumus dzīvē gūst ne tikai tie cilvēki, kuri ir ieguvuši labu izglītību, bet galvenokārt tie, kuriem ir labi attīstītas komunikācijas prasmes. Komunikācija ir svarīgs priekšnosacījums bērna harmoniskai attīstībai, jo jau no piedzimšanas mirkļa, bērns ir sociāla būtne. Bērnam nav iespējams apgūt kultūru un iegūt dzīves pieredzi bez komunikācijas ar citiem cilvēkiem (Stangaine, 2016, 180). Protams, laba izglītība ir panākumu atslēga, taču liela daļa cilvēku, kuri dzīvē ir daudz ko sasnieguši, to ir panākuši ar lieliskām komunikācijas prasmēm un spēju pasniegt sevi. Autore ir novērojusi, ka bērns alkst pēc socializēšanās un to sniedzot, no bērna var sagaidīt pozitīvu atgriezenisko saiti.

T. Zīriņa un D. Markus secina, ka svarīgi un motivējoši faktori latviski runājošu bērnu komunikācijas prasmes attīstībā ir valodas vide, labs pieaugušā valodas paraugs, labestība un pieaugušais, kas iedrošina uz sarunu. Piebilstot, ka pozitīvas saskarsmes laikā bērns ir motivēts runāt un labprātāk dalās domās un stāsta par sev interesējošām tēmām (Zīriņa, Markus, 2016, 208). Autore piekrīt, jo pozitīva saskarsme, ne tikai bērniem, bet arī pieaugušajiem dod motivāciju dalīties ar savām domām. Ja skolotājs ar interesi klausīsies ko bērns stāsta un uzdos dažādus jautājumus par šo tēmu, bērns sajūtīs, ka kādam interesē viņa teiktais un turpinās to stāstīt. Strādājot ar bērnu, kuram ir valodas/runas traucējumi, autore var secināt, ka šis bērns būs motivēts komunicēt un attīstīt runu, ja skolotājs viņu iedrošinās un atbalstīs.

Pēc šīm atziņām var secināt, ka liela nozīme ir tam, kādā vidē bērns aug, kādu valodu viņi dzird ikdienā, ko viņi redz un kādu piemēru viņiem rāda līdzcilvēki. Ja mājās vecāki bērnus ignorē un cenšas izvairīties no sarunām, vai lasīt priekšā, tas var izraisīt bērniem vēlmi nekomunicēt arī ārpus mājas, jo šim bērnam nav pietiekoši attīstīta runa un komunikācijas spējas. Gan mājās, gan

bērnudārzā pieaugušajiem vajadzētu būt kā paraugam, jārada priekšstats par komunikācijas veidiem un norisi.

1.2. Pirmsskolas vecumposma bērnu psiholoģiskais raksturojums pētāmās problēmas aspektā

Ž. Piažē izceļ, ka 3-6 gadu vecie bērni vēl nespēj decentralizēt savu pozīciju, vērtēt lietas no cita cilvēka skata punkta, kā arī iejusties dialogā un viltīgi korigēt sarunas biedra uzvedību (Svence, 1999, 86). Autore tam piekrīt, jo novērojot bērnu ikdienu, ir ļoti labi redzams tas, kā bērni vēl nespēj saprast citus un pieņemt citu viedokli, vienmēr pieturoties pie sava. Tādēļ bērnu vidū ļoti bieži izceļas strīdi, jo viņi vēl nespēj izvērtēt lietas no cita skata punkta. Pieauguši cilvēki ir iemācījušies nolasīt sarunas biedra reakcijas, iespējamās atbildes un sarunas virzienu, ko bērni diemžēl vēl neprot. Tas arī ir novērojams ikdienā, kad bērni bieži vien izsaka savu viedokli, nerēķinoties ar to kā jutīsies sarunas biedrs.

Piecu līdz sešu gadu vecumā bērns pareizi izrunā visas skaņas un viņa runa attīstās nepārtraukti, kā arī strauji pieaug viņa vārdu krājums. Bērns intensīvi apgūst runas gramatiskās formas un jaunus jēdzienus. Notiek strauja intelektuālā attīstība, attīstās bērna domāšana un iztēle. Bērna interese virzīta uz cilvēku attiecību, lietu un parādību izzināšanu, tādējādi attīstot arī paši savus izzināšanas procesus. Pieaug interese par citiem bērniem, kā arī tieksme sadarboties ar viņiem un komunicēt ar pieaugušajiem un saviem vienaudžiem. Bērns cenšas realizēt savu "Es" un dažkārt komunikācijā ar citiem izmanto manipulācijas (Anspoka, Černova, Lanka, 2016). Var novērot, ka bērni, kuri nāk no ģimenēm, kurās ir vairāki bērni, ir ātrāk apguvuši dažādus komunikācijas veidus, kurus ir iemācījušies no brāļiem un māsām. Viņiem ir vairāk attīstītas komunikācijas prasmes nekā citiem, un bērnudārzā, kontaktējoties ar vienaudžiem, viņi tos neapzināti iemāca arī citiem. Līdz ar to arī audzinātāja aicina bērnus bērnudārzā veidot savstarpējo komunikāciju, lai bērni mācītos viens no otra.

Piecu gadu vecumā attīstās cēloņu un sekas izpratnes domāšanā, bērni uzdod vairāk un vairāk "kāpēc" jautājumus (Svence, 1999, 98). Autore piekrīt teiktajam, jo ikdienā vērojot bērnus šī atziņa apstiprinās. Bērni ar vien vairāk un vairāk sāk izvērtēt dažādu vārdu/darbību sekas. Viņi saprot, kā runāt ar pieaugušo, kā lietot pieklājības formas, un kad tās var neizmantot. Kā arī "kāpēc" jautājumi parādās ar vien biežāk, bērniem parādoties interesei par dažādiem vārdiem, lietām, notikumiem. Skolotājas uzdevums, autores uzskatā, ir bērniem atbildēt uz šiem jautājumiem un nevis censties no tiem atbrīvoties, bet gan iedrošināt bērnus uzdot šos jautājumus. Arī R. Fišers piemin, ka: "mums jācīnās ar tendenci gluži vienkārši pieņemt teikto, nevis jautāt. Jāveicina bērna zinātkāre un jāmudina bērns jautāt." (Fišers, 2005, 100). Viņš arī piemin to, ka lai

bērņus aicinātu uz jautājumiem un diskusiju, jāizsaka skaļas piebildes, piemēram: “Nevaru saprast, kāpēc tā?”. Dalīties ar bērnu zinātkārē, atklāti runāt par lietām. Fišers uzskata, ka skolotājam jābūt zinātkāra prāta paraugam (Fišers, 2005, 101).

D. Dzintere un I. Stangaine raksta, ka piecu gadu vecumā, bērņiem pieaug lomu dialoga nozīme, pirms tam vārdi apzīmēja notikumu jēgu, taču šajā vecumā tie ir vērsti lomu un reālai sadarbībai (Dzintere, Stangaine, 2007, 33). Bērņi šajā vecumā apgūst ar vien vairāk un vairāk jaunu vārdu. Novērojot pieaugušos, viņi izsecina šo vārdu pielietojumu. Tagad bērņi šos vārdus ne tikai saprot, bet arī izmanto ikdienas komunikācijā. Iespējams, skolotājam ikdienā izsakoties, pielietojot savu plašo vārdu krājumu, bērņš noklausās un mācās jaunus vārdus, kā arī izmanto tos komunikācijā ar citiem.

V. Golubina secina, ka tad, kad pirmsskolas vecuma bērņam paliek pieci gadi, viņa dzīvē iestājas ievērojamas pārmaiņas. Šajā vecumā praktiski it kā jau ir noslēdzies skaņu apguves periods un bērņš ir daļēji apguvis gramatiski pareizu runu (Golubina, 2007, 119). Autore šai atziņai var daļēji piekrist. Var novērot, ka ir bērņi, kuriem šajā vecumā ir gramatiski pareiza runa, bet ir arī bērņi, kuriem tas sagādā lielas grūtības. Ikdienā strādājot bērņudārzā, autore ir sastapusies ar bērņiem, kuri piecu gadu vecumā nespēj izteikties gramatiski pareizi un runā tādā līmenī, kā to dara 3,5 gadus veci bērņi. Izvērtējot iespējamus iemeslus šai problēmai, var secināt, ka tas ir atkarīgs no tā, kā ar bērņu runā vecāki, apstiprinoties iepriekš pieminētajai atziņai, ka labas runas un komunikācijas attīstības pamatā, ir labs pieaugušā runas paraugs. Kā arī autore var piebilst, ka svarīgi vecākiem ar bērņu runāt kā ar cilvēku, nevis tikai kā ar cilvēkbērņu, tas ir, neizmantojot ikdienas sarunā deminutīvus un īsas nepamatotas atbildes.

I. Freiberga atzīmē, ka raksturīga bērņu literārās jaunrades valodas iezīme ir dialogi, kurus bērņi izmanto ļoti plaši, piebilstot, ka pamatā tieši dialogi atklāj gan varoņu domas, gan rīcību un attieksmi pret notiekošo. Tas ir likumsakarīgi, jo bērņš nevis iepriekš iztēlojas, ko varoņi varētu runāt, un tad to pastāsta, bet gan sacer to stāstīšanas procesā un dialogu kā ikdienas pamata runas veidu bērņš pārvalda vislabāk, tāpēc dialogu bērņu sacerētajās pasakās ir tik daudz un ļoti bieži tās sastāv tikai no varoņu dialoga (Freiberga, 2007, 27). Bērņa ikdiena ir rotaļas un iejušanās dažādās lomās. Viena no bērņu īpašībām ir viņu spēja sacerēt dažādus stāstus, pamatojoties uz iepriekš dzirdētām pasakām un stāstiem. Arī darba rakstīšanas laikā autore novēroja, ka audzēkņi, atstāstot jau iepriekš dzirdēto, pievieno jaunu dialogu un sacer sev vēlamu scenāriju, tādējādi izpaužot savu radošumu.

Piecu gadu vecumā lielākā daļa bērņu iemācās runāt fonētiski pareizi, izteiksmīgi un atbilstoši gramatikas un sintakses normām, kas nodrošina labāku sadarbību. Bērņa darbību sāk kontrolēt apziņa, bērņam pieaug kustību spēks un sadarbības spējas ar citiem cilvēkiem. Bērņš spēj sniegt adaptētu informāciju un runu izmanto savas darbības plānošanai (V. Golubina, 2007, 121).

Līdz ar to skolotājam vajag bērniem piedāvāt dažādas rotaļas, kas varētu bērnos attīstīt šīs īpašības, piemēram, vairāk lasīt priekšā, aicināt izspēlēt stāstu teātrī, aicināt izspēlēt noteiktas tematikas lomu spēles, vai nolasītos stāstu atstāstīt.

Bērni iegūst tādu valodu, kādai viņi ir bijuši pakļauti dažādās sociālajās un fiziskajās situācijās. Runa ir komunikācijas vajadzību izpausme. Vārdu izvēle, runas ātrums un ieplūšanas veids tiek noteikts daudzkārtīgi, atspoguļojot sociālo un fizisko mainīgo vērtību, kā arī runas sistēmas fizioloģiskos ierobežojumus (Hayne, Reese, 1984). Autore piekrīt, ka bērns ir pielāgojies tādai valodai, kādu dzird mājās, kuri ir ieguvis no vecākiem un līdzcilvēkiem. Bērns ir jāmāca komunicēt ne tikai vienā runas veidā, kā to dara mājās, bet arī dažādās sociālās situācijās. Tas ir, bērniem jāmāca jau no agra vecuma un jāaicina viņus iepazīties ar visiem komunikācijas veidiem, kā arī jāaicina vecākus bērniem to mācīt.

A.Špona, atsaucoties uz Piažē, raksta, ka piecu gadu vecumā bērns izzina pasauli atdarinot līdzcilvēkus. Viņš to dara, neņemot vērā cēloņu seku saistību, kā arī novērojams sinkrētisms (tas nozīmē, ka bērns spēj saistīt visu ar visu, neievērojot likumības, kuras būtu raksturīgas pieaugušo domāšanai (Špona, 2004, 29). Ņemot vērā šo atziņu, skolotājiem vajadzētu bērniem radīt piemēru, kā veidot pareizu runu, kā komunicēt ar līdzcilvēkiem, kad izmantot pieklājības formas u.c.

Līdz 5 gadiem bērna valoda palielinās līdz 2800 vārdiem. Bērns jautā par vārda nozīmi, kā arī saskaņo īpašības vārdus un lietvārdus, lieto darbības vārdu nākotnes un pagātnes formas (Tūbele, 2002). Šeit var pieminēt to, ka šajā vecumā ir ļoti noderīgi bērnus iepazīstināt ar jauniem vārdiem. To arī var veikt dažādās rotaļās. Autore ar bērniem izspēlēja spēli, kurā tiek nosaukts viens burts uz kuru ir jānosauc kāda lieta. Tiek mesta bumba un tas, kurš bumbu noķer nosauc vārdu, kas sākas ar to burtu. Tika novērots, ka audzinātājam saucot dažādus vārdus, bērni uzdeva daudz jautājumus par to vārdu.

Atsaucoties uz šīm atziņām, var secināt, ka bērna dzīvē galvenais runas veidotājs ir apkārtējie cilvēki- ģimene, audzinātāji, u.c. Kādai valodai bērni būs pakļauti, būs manāms arī bērna runā. Bērnam šajā vecumā ir jāpapildina vārdu krājums, jāmāca komunicēt, saprast vienam otru un sarunas biedru. Liela nozīme šajā procesā ir arī pedagogu, logopēda un vecāku sadarbībai. Veiksmīgas sadarbības rezultātā arī bērns būs ieguvējs. Pedagogiem, izpētot un secinot, kādas metodes vēlams izmantot bērna runas attīstībai, vajadzētu izveidot ieteikumus vecākiem, metožu izmantošanai ārpus bērnudārza. Bez saskarsmes ar citiem, cilvēks nekad nebūs pilnvērtīgs, tāpēc mums bērnos ir jārada vēlme to darīt. To mēs varam attīstīt dažādos veidos, ko darba autore izpētīs nākamajā apakšnodaļā.

1.3. Dialoga runas rosinošas rotaļas dienas ritumā

Šajā vecumā ļoti svarīgas ir lomu spēles, kuras palīdz bērniem attīstīt runas un dialoga runas prasmes. D. Dzintere un I. Stangaine raksta, ka 5 gadu vecumā, bērniem pieaug lomu dialoga nozīme. Ja iepriekš vārdi apzīmēja notikumu jēgu, tad nu jau šajā vecumā tie ir vairāk vērsti lomu un reālai sadarbībai. Piebilstot, ka: “lomu rotaļa nav veids, kas bērnam liek apgūt jaunas zināšanas, tas drīzāk ir mehānisms zināšanu pārveidošanai un pieredzes bagātināšanai.” (Dzintere, Stangaine, 2007, 33, 8). Autore šai atziņai daļēji piekrīt, jo lomu rotaļa arī var būt veids, kur bērni iegūst jaunas zināšanas, ja to veic kopā ar audzinātāju. Tas ir, audzinātāja aicina bērnus lomu rotaļā, kurā piedalās arī pati audzinātāja. Tas ne tikai padara šo procesu interesantāku, neparastāku no bērnu puses, bet arī dod iespēju audzinātājai bērniem iemācīt ko jaunu interesantākā veidā. Tādā veidā viltīgi iemānot mācības rotaļu procesā. Piemēram, audzinātājai nolasot pasaku, bērnus aicināt uz šo lomu rotaļu ar tēmu, kas saistās ar pasakā dzirdēto.

Z. Anspoka, E. Černova un A. Lanka atzīmē, ka atdarinot komunikācijas procesus, bērns apgūst arī cilvēku sadarbības veidus, tāpat arī piemin to, ka bērna valodas un runas attīstīšanai ietecams:

- ar bērnu iespējami daudz sarunāties;
- spēlēt tādas spēles un rotaļas, kuras vienlaikus attīsta gan valodu, gan kustību;
- minēt mīklas;
- lasīt dzejoļus un stāstiņus, kas piemēroti bērna vecumam;
- lasīt bērnu grāmatas ar zīmējumiem, lai bērns redzētu un saprastu tekstu (Anspoka, Černova, Lanka, 2016).

Var piekrist, ka lielu lomu bērna runas attīstīšanai spēlē komunikācijas pietiekamība. Ja bērns ikdienā tiek uzklaussīts un iesaistīts sarunās, ne tikai viņa runa attīstās, bet arī, iespējams, ka bērns tādā veidā tiek motivēts pilnveidoties, jo viņš jūtas saklaussīts. Tāpat var piebilst, ka stāstu lasīšana bērniem viennozīmīgi attīsta runu. Ikdienā var novērot, ka bērniem patīk, ka pieaugušais lasa un viņi ar interesi klausās un uzdod jautājumus. Pēc autores pieredzes var teikt, ka dzejoļu lasīšana bērnus piesaista mazāk kā pasaku vai stāstu lasīšana, taču, ja iespējams atrast dzejoļus, kuri saistīti ar aktuālu tēmu, tad arī bērni būs ieinteresēti vairāk.

V. Golubina uzskata, ka par bērna attīstības un audzināšanas pamatu pirmsskolas vecumā jāuzskata rotaļspēles, kuras šajā vecumā bērnam rada komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu un prieku (Golubina, 2007, 146). Bērna ikdiena ir rotaļas, viņš nevēlas sēdēt pie galda un pildīt uzdevumus vai skatīties uz tāfeli. Skolotājam ir jābūt radošam un jāiesaista mācību tēma rotaļās. Arī pieaugušie spēj labāk koncentrēties un darīt savu darbu, ja viņi jūtas komfortabli un apmierināti.

Rotaļas laikā bērni vienlaikus atrodas divās dažādās attiecībās cits ar citu; no vienas puses tā ir rotaļas loma, ko bērns spēlē, un no otras puses tās ir bērnu īstās savstarpējās attiecības. Ar rotaļu palīdzību un pieaugušo vērošanu bērni apgūst sabiedriskās funkcijas, uzsver A. Plaude. (Plaude, 2009, 8). Arī šeit var piebilst, ka vērojot bērnus rotaļās var ievērot, ka bērns cenšas pieturēties pie lomas, bet tajā pašā laikā nevar atnest īstās savstarpējās attiecības. Ja spēlējot lomu rotaļas bērni, kuri nevar sadzīvot ārpus tās, tajā attēlo, piemēram, tēvu un dēlu, arī rotaļā atspoguļojas savstarpējā nepatika.

D. Lieģeniece uzsver, ka rotaļā, kā jebkurā radošā darbībā, notiek prāta, raksturu, nodomu sadursme, kurā veidojas bērna personība un prasme veidot saskarsmi ar citiem. Ja bērns ir aizrāvis ar savu ideju un savu lomu, rotaļu attiecības uzvar. Ja viņš vienaldzīgs pret rotaļu, tiek novērots pretējais, tas ir, loma maz ietekmē viņa uzvedību un viņa attiecības ar saviem vienaudžiem (Lieģeniece, Pedagoģija: teorija un prakse, rakstu krājums, 92, 93). Kā redzams, jau iepriekš minēts, ka rotaļa ir bērna runas attīstības sekmētāja. Nevar nepieņemt, ka caur rotaļu bērni apgūst saskarsmes un sadarbības prasmes.

D. Dzintere un I. Stangaine uzskata, ka skolotājam līdzdarbojoties un atbalstot bērnus, viņi veiksmīgāk apgūst dzīvē nepieciešamās prasmes, to skaitā komunikācijas un sadarbības prasmes (Dzintere, Stangaine, 2007, 275). Ikdienā strādājot ar bērniem var teikt, ka bērnam ir vajadzīgs konstants atbalsts un līdzdarbība. Tādā veidā viņi jūtas iedrošināti un spējīgi uzņemt jaunu informāciju. Skolotāja darbs nav tikai iemācīt noteikto vielu, bet arī atrast pareizo veidu kā to iemācīt veidā, kādā bērns jutīsies ieinteresēts to apgūt.

Pirmsskolas vecumā runas attīstība tiek apgūta sarunājoties ar pieaugušajiem un bērniem, stāstot par dažādiem notikumiem, daloties ar idejām un dažādām aktualitātēm, kā arī komentējot savu un citu darbību, rīcību un notikumus (Tauriņa 2016, 57). Autore piekrīt, jo bērniem patīk stāstīt savus piedzīvojumus un aktualitātes. Kā arī šie autori piemin, ka: “piecu gadu vecumā bērns mēdz būt ļoti runīgs, viņam patīk stāstīt un daudz runāt, un viņš to dara saprotami. No šiem stāstiem var viegli konstatēt, ka tagad bērns daudz labāk spēj atšķirt realitāti no savas izdomas. Šajā vecumā bērns jau runā tekoši, gramatiski pareizi un bez izrunas kļūdām. Bērns sāk pilnībā pārvaldīt darbības vārdu laiku lietojumu.” (Bakisa, Romēns, 1997, 162). Darba rakstīšanas laikā, autore katrā rīta aplī deva bērniem iespēju pastāstīt pārējiem ko vien viņi vēlas, un varēja novērot, kā bērni atraisās un ar nepacietību gaida brīdi, kad varēs izteikties. Kā arī svarīgi piebilst, ka šajā brīdī bērns mācās arī uz klausīt citus un nepārtraukt runātāju.

“Runas attīstības nodarbībās pedagogs piedāvā bērniem atbildēt uz jautājumiem, pārstāstīt stāstu, atkārtot kaut ko, bet netiek ņemts vērā vai bērnam tas ir jādara, tāpēc pedagoģijā svarīgs uzdevums ir radīt pozitīvu motivāciju katrai bērna darbībai mācību procesā, kā arī organizēt situācijas, kas rada nepieciešamību pēc komunikācijas” (M. Amiraghyan, 2016). Ja skolotājs bērnu

atbalstīs un iedrošinās, bērni būs motivēti darboties un atvērti jaunu zināšanu apguvei, kā arī nenoliedzami vērtīgi ir šo situāciju radīšana, kas rada nepieciešamību komunicēt, jo dzīvē radīsies ar vien vairāk un vairāk situācijas, kurās bez komunicēšanas neiztikt un ir svarīgi bērnos to attīstīt jau agrā vecumā.

Lomu spēle ļauj bērnam eksperimentēt ar dažādu cilvēku lomām un jūtām drošā vidē un mudina bērnus savstarpēji mijiedarboties. Bērns mācās saprast citus, kas ir būtiski sociālai un emocionālai attīstībai. Loma atbalsta sarežģītāku valodu prasmju attīstīšanu, lomu radīšanu, sarunu vešanu un pārstāstīšanu. Tā atbalsta arī sarežģītus domu procesus un valodu, kas nepieciešama stāstījuma atstāstīšanai (Essex County Council, 2017).

D. Markus atzīmē, ka pieaugušajiem ir ļoti daudz iespēju palīdzēt bērnam bagātināt viņa valodu, mācot vērot apkārtni, sarunājoties ar viņu, skaļi lasot priekšā un stāstot, tādējādi veicinot bērna vēlēšanos izzināt apkārtējo pasauli un iedvesmojot viņu dalīties savos pārdzīvojumos ar līdzcilvēkiem, radinot nekautrēties no emocionalitātes un skaidrot vārdu tiešās un pārnestās nozīmes (Markus, 2003, 77). Bērni, it īpaši šajā vecumā, ir ļoti atvērti un ieinteresēti apgūt jaunas zināšanas. Autore dienas gaitā, ieklausoties bērnu sarunās, centās pēc iespējas vairāk bērniem pievērst uzmanību vārdu pareizai izrunai, atkārtojot to pareizā formā, aicinot bērnus atkārtot līdz. Varēja novērot, ka bērni bez ilgas domāšanas atkārtoti un cenšas izteikties pareizi. Kā arī tika novērots bērns, kurš ikdienā ir kautrīgs un vienmēr konflikta situācijās gadījumā pēc palīdzības vēršas pie audzinātājas. Autore bērnu konstanti centās iedrošināt konfliktu risināt pašam, pastāstot kāpēc viņš tā jūtās, kā arī aicināt uz kopēju risinājumu. Varēja novērot, ka ne vienmēr šis bērns varēja konfliktu atrisināt, taču kad tas notika, tad bērns bija priecīgs un lepns par to, ka to spēja izdarīt pats.

Kā vienu no bērna radošās darbības izpausmēm, D. Markus atzīst paša sacerētus tekstus, oriģinālus stāstiņus un pasakas, kā arī variantus jau zināmiem sižetiem (Markus, 2003, 83). Ņemot vērā šo atziņu, autore ar bērniem spēlēja spēli, kurā katrs pasaka vienu teikumu, beigās veidojot pasaku. Varēja novērot, ka bērniem interesēja šī spēle un izdevās diezgan labi.

Atsaucoties uz šīm atziņām, var secināt, ka bērni ir tik ļoti dažādi un mums tas ir jāņem vērā, piedāvājot bērniem rotaļas un spēles, kā arī jāievēro bērniem aktuālas tēmas un jāseko līdz tam, lai šīs aktualitātes tiktu iesaistītas ikdienas rotaļās un spēlēs, tas varētu raisīt bērnos vēlmi izteikt savas domas un piedalīties dialogā, kā arī iespējams to uzsākt. Autore uzskata, ka viena no efektīgākajām rotaļām bērna runas attīstībai ir lomu rotaļas. Tajās bērns mācās pielietot runu dažādās situācijās, it īpaši, ja tiek piedāvātas noteiktas tēmas, kā piemēram, ārsta apmeklējums, vai dzimšanas dienas ballīte, vai skola. Tādā veidā bērns attīsta runu, veido sarunas ar vienaudžiem un nostāda sevi dažādās, dzīvē sastopamās situācijās, izmantojot iepriekš gūtu pieredzi un atkārtojot jau esošās zināšanas. Arī stāstu, dzejoļu un pasaku lasīšana, kā arī to analīze, vai

izspēlēšana, bērnus iepazīstina ne tikai ar kultūru un jaunām lietām, bet arī trenē prasmi uz klausīt citus un izteikt savas domas. Pieaugušajam esot klāt šajās rotaļās un sniedzot bērnam atbalstu, ir iespēja bērnu vadīt dažādos virzienos un iesaistīt vērtīgu zināšanu apguvi tajās. Autore uzskata, ka bērns šādā situācijā iegūst vērtīgu pieredzi darot to, kas viņam liek justies droši un labi, kā arī runa tiek apgūta pozitīvā vidē.

2. Empīriskais pētījums par piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveidi dienas ritumā

2.1. Pētījuma metodoloģiskais pamatojums

Pētījuma mērķis: pētīt piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveidi dienas ritumā

Tika izvirzīti uzdevumi:

- Pētīt piecgadīgu bērnu dialoga prasmes pirmsskolas iestādē “X”;
- Aptaujāt pedagogus, lai pētītu viņu viedokļus, pieredzi un izmantotās metodes bērnu dialoga prasmju pilnveidei.

Metodes: novērojums, aptaujas, dzīves gājuma analīze, apgalvojumu skala.

Lai noskaidroti pirmsskolas izglītības iestādē “X” esošo bērnu dialoga runas prasmes, tika izmantoti kritēriji. Kritēriji tika izstrādāti pamatojoties uz pirmsskolas izglītības iestādes mācību programmā uzstādītajiem sasniedzamajiem rezultātiem, kas tika uzstādīti bērniem vecumposmā 5-6 gadi. Bērnu dialoga prasmju novērtēšanā tika izmantotas metodes- novērošana, saruna ar bērniem, rotaļas.

Veicot pētījumu, tika izveidota aptauja pirmsskolas izglītības iestādes “X” pedagogiem (skat. 1. pielikumā). Šī aptauja tika veikta ar mērķi izziņāt šo pedagogu pieredzi saistībā ar dialoga prasmju pilnveidi, metodēm, kuras šie pedagogi ikdienā izmanto, lai pilnveidotu bērnu dialoga prasmes, kā arī noskaidrot kāda ir šo pedagogu pieredze ar piecgadīgu bērnu dialoga zināšanām. Aptauja veikta pirmsskolas izglītības iestādē “X”, 2020. gada 2. oktobrī.

Pētījuma bāze: Pētījums veikts pirmsskolas izglītības iestādē “X”. Par respondentiem tika izvēlēti 10 piecgadīgi bērni un 10 pirmsskolas skolotāji.

Darba autore, pētījuma veikšanai, izmantojusi vairākas metodes:

- Pedagoģisko pētījumu un literatūras analīze;
- Kritēriju izstrāde;
- Pirmsskolas bērnu novērošana un aptaujāšana;
- Pedagogu aptauja;
- Pētījuma rezultātu apkopošana, analīze un secinājumu izveide;
- Ieteikumu izstrāde.

Pētījuma veikšanai tika izmantota novērošanas metode. Novērojot bērnus ikdienas darbībā un rotaļās, var izsecināt kāds ir katrs bērns un kā strādāt ar katru bērnu atsevišķi, lai varētu pilnveidot bērnu dialoga prasmes atbilstoši katra bērna spējām un interesēm.

Otra metode pētījuma izstrādei ir aptaujāšana, kas palīdz izprast vairāku pedagoga viedokļus attiecībā uz aktuālo tēmu. Tādējādi secinot sakarības kas izveidojušās vairāku gadu garumā attiecībā uz dialoga prasmju pilnveidi. Kā arī bērnu aptaujāšana, kas dod iespēju saprast kādas ir šo bērnu pašreizējās dialoga prasmes.

Kā trešo metodi, darba autore izmantoja vairāku uzdevumu ierosināšanu bērniem, lai novērot kā tie spēj rosināt dialogu bērnos.

Bērnu dialoga prasmju noteikšanai tika izvirzīti vairāki **kritēriji** atsaucoties arī uz skola2030 sasniedzamajiem rezultātiem valodas jomā:

- Prasme izteikt savu viedokli;
- Uzklusa citus;
- Uzrunā vienaudžus;
- Prasme uzdot un atbildēt uz jautājumiem.

Pētījumā izmantoto metožu apraksts

Novērošana notika dienas gaitā vērojot bērnu rotaļas. Visvairāk tika novērotas rotaļas lomu centrā, kas deva iespēju saprast kādas ir pētāmo bērnu dialoga prasmes, kā bērni spēj saprasties viens ar otru un kādas problēmas ir novērojamas rotaļu gaitā. Veicot šos novērojumus varēja iegūt rezultātus un secinājumus kas iekļauti bērnu aprakstā.

Aptaujas procesā tika izsniegtas aptaujas pedagogiem, kuras šie pedagogi aizpildīja dienas laikā. Pēc aptaujas atbilžu izpētīšanas varēja izsecināt, kas ir aktuālās metodes pedagogu vidū, bērnu dialoga prasmju pilnveidei. Kā arī tika aptaujāti bērni. Pēc bērnu sniegtajām atbildēm varēja izsecināt iespējamus iemeslus bērnu dialoga prasmju līmenim.

Pedagoģiskās darbības procesā darba autore ierosināja bērnus izspēlēt noteiktas rotaļas, kuras varētu bērnos raisīt dialogu. Pētījuma veikšanas dienā aktuāla tēma bija “zobārsts”, balstoties uz to, ka iepriekšējā dienā grupas audzēknis ir bijis pie zobārsta un no rīta dalījās ar savu pieredzi. Tika ierosināta rotaļa lomu centrā ar tēmu “zobārsts”, kurā varēja novērot bērnu dialogu saistītu ar attiecīgo tēmu. Tika lasīta pasaka, pēc kuras nolasīšanas, bērniem tika uzdoti dažādi jautājumi uz kuriem bērni atbildēja, veidojot raitu dialogu un izmantojot tēlu dialogu paša stāstījumā. Kā arī tika izspēlēta spēle, kurā bērni papildina viens otra teiktu, tādā veidā veidojot stāstu.

2.2. Bērnu dialoga prasmes pētījuma sākumā

Autore šajā nodaļā izvērtē bērnu prasmes attiecīgi izvirzītajiem kritērijiem, balstoties uz iegūtajiem novērojumiem izglītības iestādē "X". Kā arī aptaujā bērnus, lai noskaidrotu viņu pašreizējās dialoga veidošanas prasmes ar audzinātāju, un izveidotu rotaļas atbilstoši bērnu interesēm.

Pētījumā iekļauto bērnu raksturojums:

Dārta- ļoti komunikabla un ekstraverta meitene. Vienmēr cenšas iesaistīties dialogā un ļoti aktīvi piedalās visās piedāvātajās rotaļās. Dārtu varētu nosaukt arī par mazliet agresīvu bērnu. Viņai patīk dalīties stāstos par piedzīvoto un izteikt savu viedokli dažādās situācijās. Dārtai vislabāk patīk rotaļāties lomu centriņā. Tur viņa vienmēr uzņemas "galveno" lomu un ļoti bieži arī izraisa konfliktsituācijas, uzspiežot savas vēlmes un noteikumus pārējiem grupas biedriem.

Kristers- kluss un noslēgts puisis. Patīk dzīvoties vienatnē. Tie novērots, ka mamma, runājot ar Kristeru, visbiežāk izmanto deminutīvus un attiecas pret viņu kā mazu bērniņu, tāpēc viņš arī uzvedās kā mazs bērniņš. Kristers dažkārt cenšas piedalīties citu bērnu organizētās rotaļās, taču viņam tas ļoti reti padodas un viņam ir grūti atrast kopīgu valodu ar pārējiem. Tāpēc Kristers ļoti bieži tiek atraidīts. Lai gan audzinātāja viņu cenšas iesaistīt un radīt viņā vēlmi iesaistīties un komunicēt ar pārējiem, tas viņam neizdodas, tā vietā viņš gaida, kad audzinātāja nokārtos radušās problēmas viņa vietā. Kristers ir ļoti noslēgts un dažkārt šķiet, ka viņš it kā būtu "savā pasaulītē". Viņam patīk rotaļāties ar klučiem un smiltiņām.

Jānis- skaļš un ļoti aktīvs puisis. Vienmēr piedalās visās aktivitātēs un ar lielāko prieku iesaistās dialogā ko uzsākusi audzinātāja. Viņam ļoti patīk dalīties ar sev aktuālām tēmām un stāstīt pārējiem ko ir piedzīvojis brīvdienās vai sporta treniņā. Jānis vienmēr uzņemas "galveno" lomu visās rotaļās. Viņam vienmēr vajag stāvēt rindas priekšā, piesēsties pie galda pirmajam, vienmēr uzstādīt savus noteikumus un komandēt pārējos bērnus. Puišu vidū var novērot to, ka pārējie puīši arī pakļaujas Jāņa noteikumiem. Ļoti bieži arī puišu vidū rodas konfliktsituācijas kurās Jānis ir iniciators un vienmēr ar ir tas, kurš pabeidz strīdu, kas parasti beidzas ar roku palaišanu. Neskatoties uz nepaklausību un spilgto raksturu Jānis ir ļoti gudrs puisis, pat viens no gudrākajiem grupā. Vislabāk viņam patīk rotaļāties būvniecības centriņā, kurā viņš pavada pēc iespējas vairāk laika.

Gustavs- viens no aktīvākajiem bērniem grupā. Ļoti ekstraverts puisis. Patīk rotaļāties būvniecības centriņā un likt puzzles. Gustavs ir gudrs puisis, taču dažkārt "pavelkas" līdzīgi puīšiem,

kuri vēlās darīt blēņas. Viņam patīk piedalīties sarunās un pastāstīt savas domas un pārdzīvojumus. Patīk klausīties pasakas un izdomāt pašam savus scenārijus. Lomu centriņā visbiežāk attēlo suni.

Madlēna- ļoti patīk spēlēties lomu centriņā, tajā visbiežāk attēlo mātes lomu. (Madlēnai ir manāmi tuvas attiecības ar mammu, kur var novērot ļoti labu tekošu dialogu abu starpā. Mamma ļoti daudz runā ar meitu un aicina uz sarunām). Madlēna ir atraktīva meitene un pārsvarā iesaistās visās piedāvātajās aktivitātēs un aktīvi komunicē ar līdzcilvēkiem, kā arī bieži vien pati uzsāk dialogu. Viņas mīļākā nodarbe ir rotaļas lomu centrā un darbošanās mākslas centrā.

Evelīna- aktīva un dzīvespriecīga meitene. Mīļākā nodarbe ir rotaļas lomu centrā. Lomu centrā pārsvarā attēlo mammu, kas ir ļoti attiecīgi, ņemot vērā to, ka Evelīna aug lielā ģimenē ar 5 brāļiem un māsām. Ģimenē mammai ir liela loma un Evelīna ļoti apbrīno savu mammu. Meitenei iet grūti ar uzdotajiem uzdevumiem un dažkārt nespēj koncentrēties uz tiem, kaut gan viņa ir ļoti paklausīga un seko noteikumiem. Komunikācija ar vienaudžiem viņai nav liela problēma, taču ļoti bieži viņa pakļaujas citu viedoklim un novērojot viņu rotaļās var izsecināt, ka viņa bieži vien izdomā nepatiesus faktus, tikai lai varētu piekrist un justos pieņemta vienaudžu vidū.

Liāna- aktīva meitene, dažkārt agresīva. Viņai ļoti bieži ir grūtības saprasties ar vienaudžiem. Var novērot, ka bieži vien tas ir dēļ tā, ka grupas biedru vidū kāds izsaka ko nejauku par viņas ģimeni, par kuru viņa ir ļoti aizstāvoša. Liānu audzina vecmamma un vectēvs, kuri viņu ir pieņēmuši aizgādībā. Meitene cenšas būt draudzīga un iekļauties pārējo vidū, taču bieži vien tiek atstumta un meitene nespējot to pieņemt izrāda agresivitāti. Ja ar meiteni runā viens pret viens, viņai ļoti raiti rit dialogs un problēmu nav. Viņai patīk pavadīt laiku lomu centrā, kurā viņa visbiežāk attēlo bērnu.

Toms- diezgan noslēgts puisis. Viņam ir valodas problēmas (ļoti grūti saprast o viņš saka). Tāpēc arī bērni ļoti bieži viņu atraida un nevēlas kopā rotaļāties. Viņam patīk rotaļāties ar klučiem, būvēt mājas, rakstīt uz tāfeles un taisīt dažādas lietas no plastilīna. Toms mēģina iesaistīties un pievērst citu bērnu uzmanību, taču saņemot atraidījumu, nespēj to pieņemt un kādam iesit vai sāk skaļi kliegt. Tika novērots, ka puīša māte ļoti maz runā ar zēnu, it kā izvairās no liekas runāšanas, vai nodarbēm, kuras varētu viņu apgrūtināt, līdz ar to puisim nav attīstītas daudz prasmes, un uz sarunu viņi ir grūti ieinteresēt.

Haralds- gudrs un draudzīgs puisis. Vienmēr iesaistās visās piedāvātajās aktivitātēs un rotaļās. Viņam patīk darboties būvniecības, lomu un spēļu centros. Puisi ļoti labprāt iesaistās sarunās un ļoti bieži arī pats uzsāk dialogu, kas viņam sanāk ļoti veiksmīgi. Haralds draudzējas ar 3 puīšiem, kuri visi ir labākie draugi un iedvesmojoties no šiem puīšiem ļoti bieži dara blēņas un pakļaujas citu bērnu noteikumiem. Esot lomu centrā parasti attēlo lomu, kuru viņam kāds cits ir iedalījis.

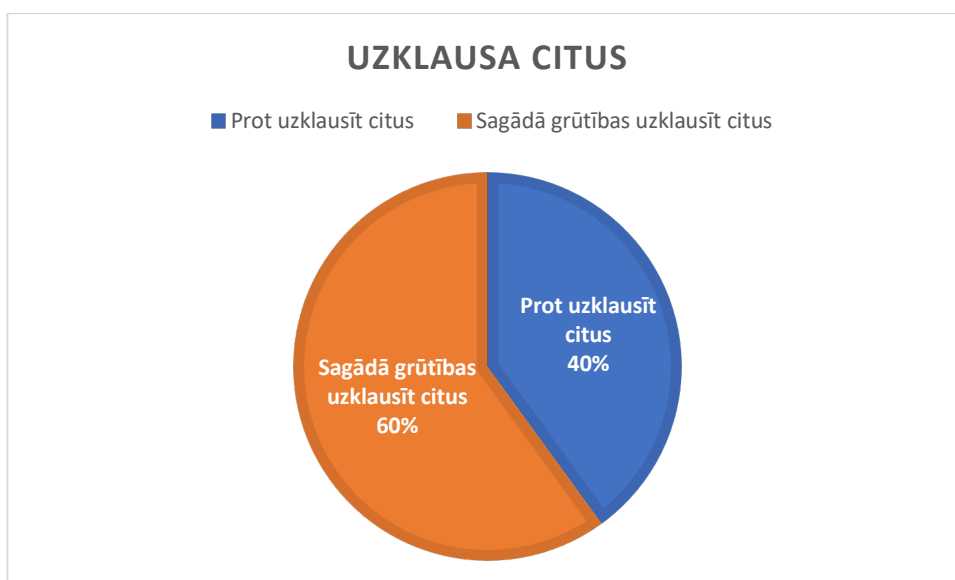
Amanda- meitene pārsvarā ir klusa un mierīga. Viņa runā ļoti klusu un ar grūtībām izsaka savas vēlmes un viedokli. Pārsvarā iespaidojas no citu teiktā un atkārto to. Vislabāk Amandai patīk rotaļāties lomu centrā, kur attēlo mātes lomu, vai bērnu. Arī Amanda pakļaujas citu bērnu uzstādītajiem noteikumiem un daudz neiebilst kad tiek komandēta. Meitene parasti izvēlas darīt to pašu ko pārējie, nereti izvēlas rotaļāties viena. Mācībās iet samērā grūti, taču kad pievērš lielāku uzmanību un pamudina strādāt, tad ļoti labi sanāk izpildīt uzdotos uzdevumus.

Novērojot bērnus, autore izvērtēja bērnu prasmes attiecībā uz izvīrītajiem kritērijiem:

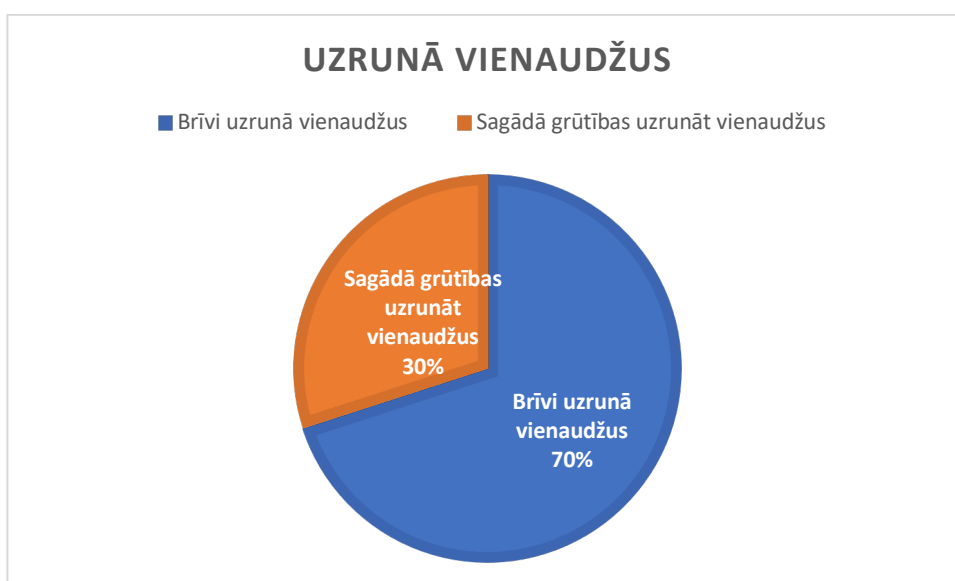
2. attēls – Pētījuma kritērija “Bērna prasme izteikt savu viedokli” novērotais sadalījums

Izvērtējot bērnu prasmes attiecībā uz šo kritēriju (sk. 2. attēlu), var secināt, ka 5 no 10 bērniem prot izteikt savu viedokli un 5 bērniem tas sagādā grūtības. Šie 5 bērni, kuriem tas sagādā grūtības, tas varētu būt tāpēc, ka ikdienā 2 no šiem bērniem ir klusi un noslēgti, bet 3 no viņiem ir aktīvi un noteiktās situācijās nespēj sakārtot domas un tās izpaust.

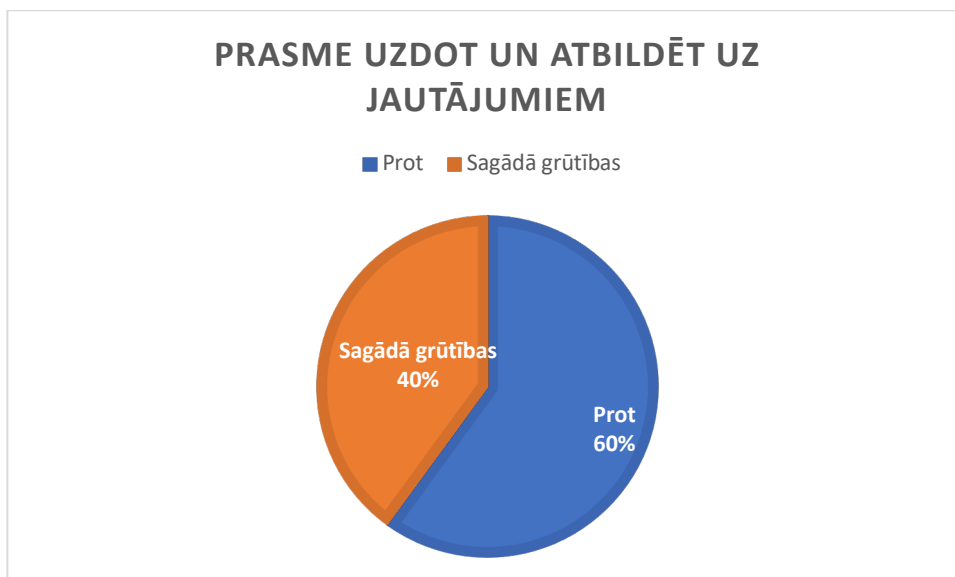
3. attēls – Pētījuma kritērija “Bērns uzklausa citus” novērotais sadalījums

Izvērtējot šo kritēriju (sk. 3. attēlu), var secināt, ka 6 no 10 bērniem ir grūtības uzklausīt citus, tas varētu būt tāpēc, ka šie bērni vēlas izteikt tikai savu viedokli un nevar sagaidīt savu kārtu izteikties, kā arī ir pārāk aktīvi un nevar sagaidīt, kad otrs pabeigs teikto, lai varētu turpināt rotaļas.

4. attēls – Pētījuma kritērija “Bērns uzrunā vienaudžus” novērotais sadalījums

Izvērtējot 3. kritēriju (sk. 4. attēlu), var secināt, ka 7 no 10 bērniem brīvi uzrunā vienaudžus, uzdod jautājumus, aicina uz kopīgām rotaļām, izrunā sev aktuālas tēmas. Savukārt 3 bērniem ir grūtības uzrunāt vienaudžus. Situācijās kad šiem bērniem bija vajadzība, piemēram, pajautāt vai drīkst pievienoties rotaļām, viņi uzrunāja vienaudžus, bet nemācēja noformulēt korektu teikumu un jautāja kautrīgi. Pārsvārā šie bērni gaida kad kāds cits viņus uzrunās.

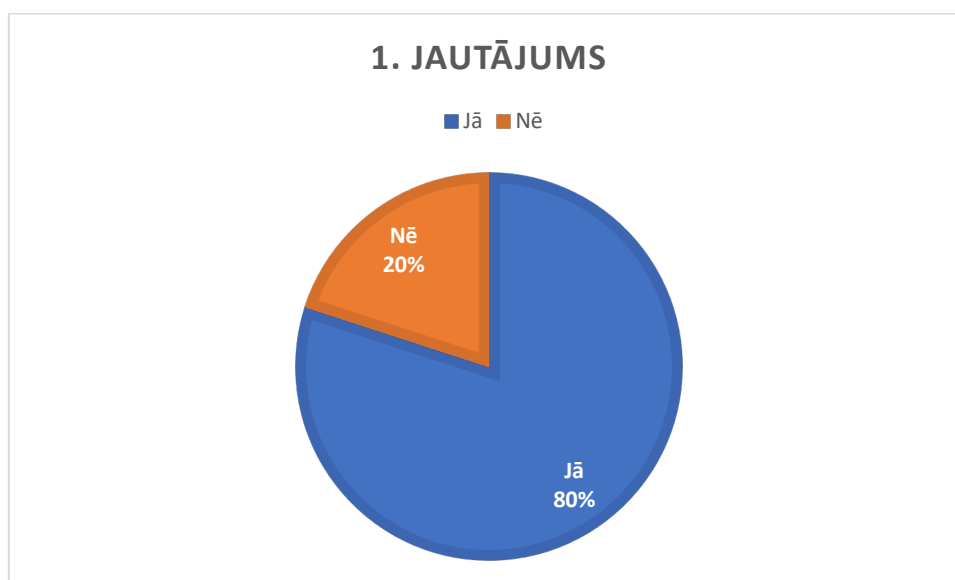

5. attēls – Pētījuma kritērija “Bērna prasme uzdot un atbildēt uz jautājumiem” novērotais sadalījums

Izvērtējot 5. kritēriju (sk. 5. attēlā), var secināt, ka 6 no 10 bērniem prot atbildēt un uzdot jautājumus, bet 4 no 10 bērniem tas sagādā problēmas. Bērni, kuriem tas sagādā problēmas, ļoti kautrīgi atbild uz jautājumiem, kaut vai viņi zina atbildes, viņiem ir it kā bail atbildēt nepareizi. Bērni, kuriem tas nesagādā problēmas, droši uzdod jautājumus un atbild ar interesi un plašām atbildēm.

Kā arī autore veica bērnu aptauju:

- 1) Vai vecāki tev lasa priekšā pasakas un stāstus?

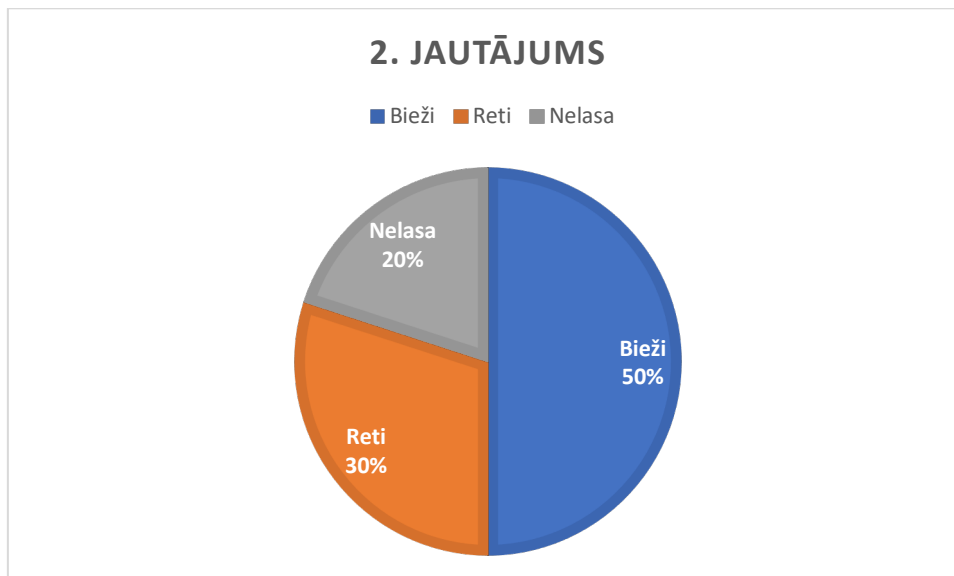

6. attēls – Bērnu atbildes uz 1. jautājumu sadalījums

Uz šo jautājumu (sk. 6. attēlā) 8 bērni atbildēja, ka vecāki viņiem lasa priekšā, bet 2 bērni atbildēja, ka nelasa. Lielākā daļa bērnu, kuriem lasa priekšā atzīmē to, ka vecāki lasa tikai vakaros

pirms gulēt iešanas. Atsaucoties uz iepriekš minētajām atziņām, autore uzskata, ka ir svarīgi bērniem lasīt stāstus, pasakas, dzejoļus, it īpaši, ja to dara regulāri. Bērns ne tikai jutīs lielāku saikni ar vecākiem, bet arī iegūs priekšstatu par stāstījumu.

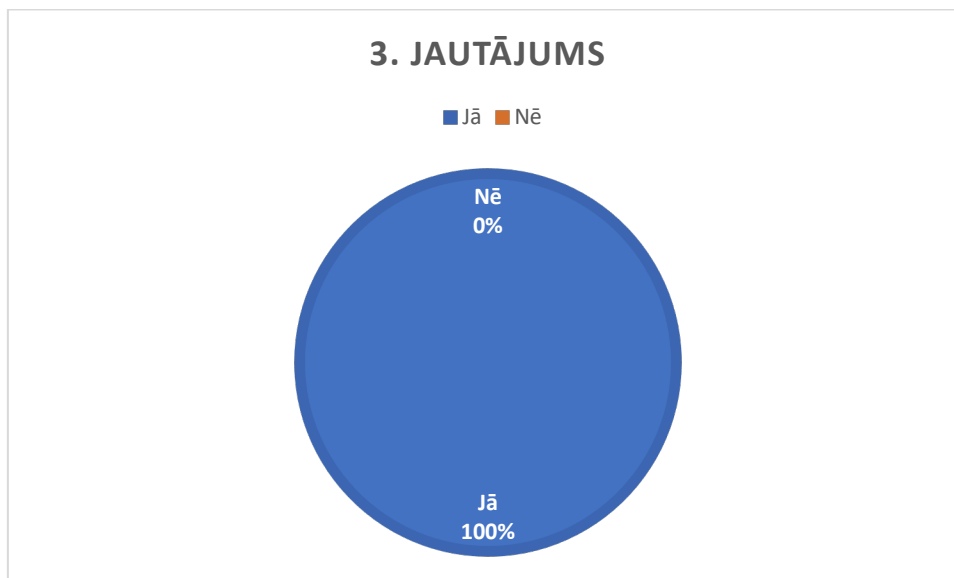
2) Cik bieži tev lasa priekšā?

7. attēls – Bērna atbildes uz 2. jautājumu sadalījums

Pusei no aptaujātajiem bērniem vecāki lasa priekšā bieži, 3 bērniem reti un 2 vispār nelasa (sk. 7. attēlu). Bērni arī piebilst, ka tad, kad viņi vecākiem palūdz lasīt, tad viņi lasa. Lielisks rādītājs ir tas, ka pusei no bērniem lasa priekšā bieži, taču diemžēl 2 bērniem vecāki nelasa vispār. 1 no bērniem, kuriem priekšā nelasa, ir valodas traucējumi. Autore uzskata, ka tieši šim bērnam būtu vairāk jālasa priekšā un jāstrādā ar viņu gan bērnudārzā, gan mājās.

3) Vai tev patīk, ka tev lasa priekšā?

8. attēls – Bērnu atbildes uz 3. jautājumu sadalījums

Visi bērni atbildēja, ka viņiem patīk, ka viņiem lasa priekšā (sk. 8. attēlu). Bērni atzīmē, ka viņiem īpaši patīk, ka viņiem lasa vakaros. Šis ir ļoti labs rādītājs, jo parādās tas, ka bērniem ir interese un vēlme uzzināt ko jaunu un pilnveidoties.

4) Kas ir tava mīļākā pasaka vai stāsts?

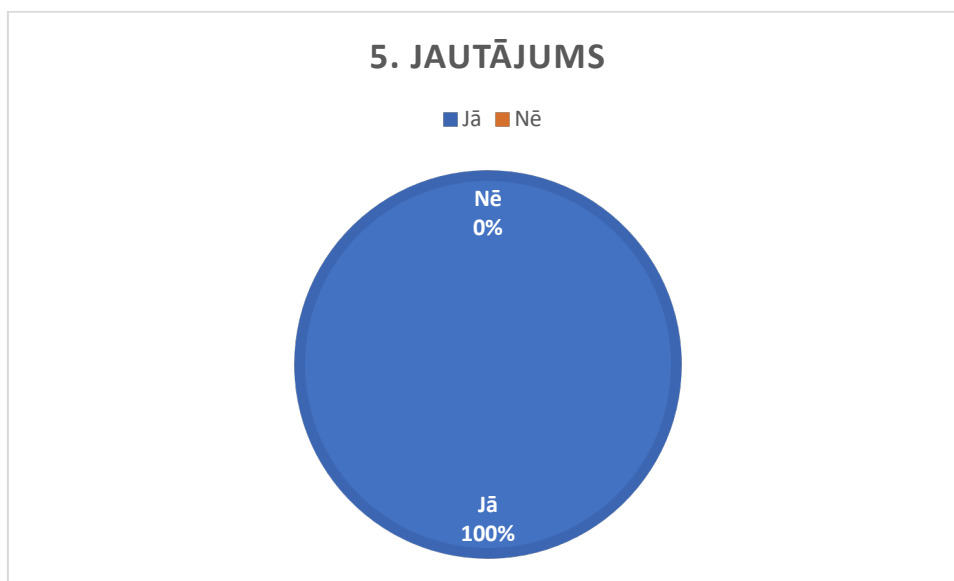
Uz šo jautājumu saņemtas šādas atbildes:

- Ansītis un Grietiņa;
- Purva princese;
- Zibens Makvīns;
- Vāģi
- Sniegbaltīte;
- Kastaņu pasaciņa;
- Maša;
- Lego;
- Visas patīk, bet vislabāk “Kāpēc” un enciklopēdija;
- Par meitenīti, princesīti

Bērnu atbildes bija dažādas. Var novērot, ka daļai bērnu vecāki lasa priekšā klasiskās pasakas, bet dažiem jaunmodīgākas.

Interesanta bija Haralds atbilde- viņš apgalvo, ka viņa mīļākā grāmata ir “Kāpēc” un enciklopēdija. Atbildot uz šo jautājumu viņš uzsvēra to, ka viņam ļoti patīk ar mammu izšķirstīt šīs grāmatas un uzdot mammai dažādus jautājumus. Pēc šīs atbildes var izsecināt, ka vecāki mājās strādā ar bērnu un iegulda darbu bērna valodas un intelektuālajā attīstībā, kā arī aktīvi cenšas veidot dialogu ar bērnu.

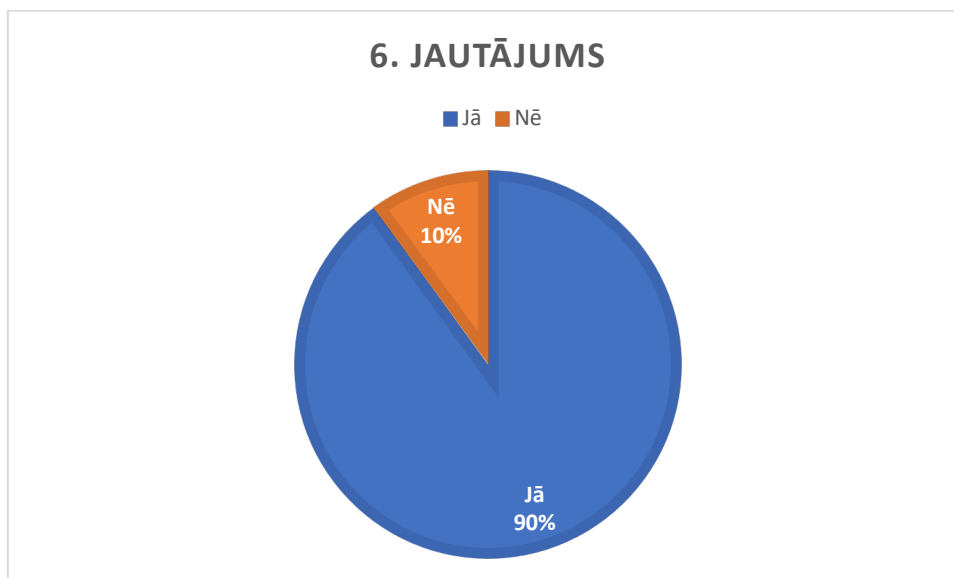
5) Vai tev patīk spēlēt lomu spēles?

9. attēls – Bērnu atbildes uz 5. jautājumu sadalījums

Visi bērni atbildēja, ka viņiem patīk lomu rotaļas (sk. 9. attēlu). Daži bērni pat uzsvēra, ka viņiem ļoti patīk tās un varētu pavadīt lielāko dienas daļu lomu centrā. Tātad šiem bērniem vajadzētu piedāvāt vairāk lomu rotaļas, lai attīstītu dažādas prasmes, to skaitā arī runas, dialoga prasmes.

6) Vai tu bieži spēlē lomu spēles?

10. attēls – Bērnu atbildes uz 6. jautājumu sadalījums

9 bērni ir atbildējuši, ka viņi bieži spēlē lomu spēles (sk. 10. attēlu). Viens bērns atbildēja, ka lomu spēles bieži nespēlē, bet atbildot uz jautājumu vai viņam patīk lomu spēles atbilde bija jā. Jautājot kāpēc, viņš atbildēja, ka citi bērni viņam neļauj pievienoties spēlēm, tāpēc viņš labāk

izvēlās spēlēties citā centriņā. Audzinātājam būtu jācenšas vairāk iesaistīt šis bērns, kā arī jāmudina pārējos aicināt šo bērnu pievienoties. Arī autore ikdienā strādājot ar šiem bērniem centās rotaļās iesaistīt visus bērnus, lai neviens nejostos atstumts un varētu komunicēt ar pārējiem.

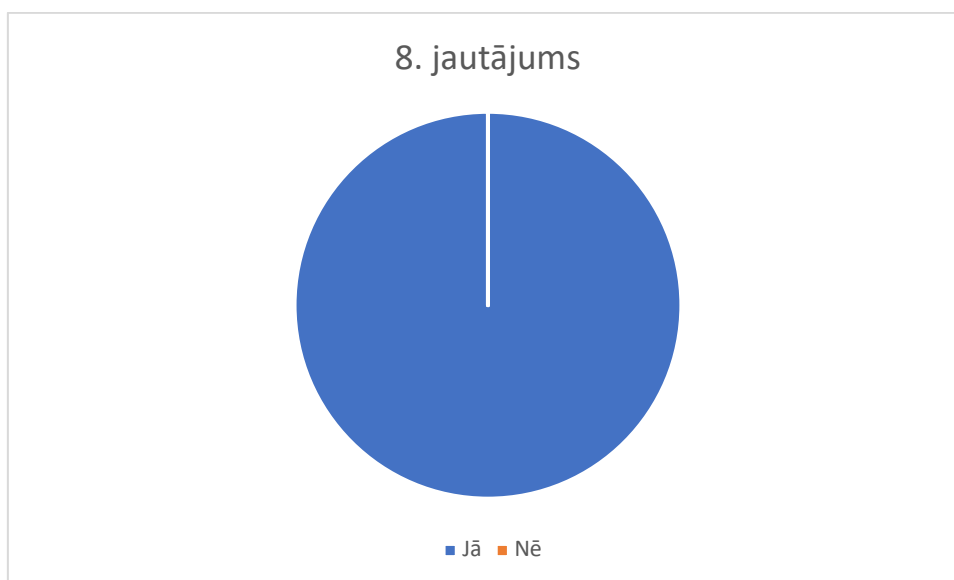
7) Kad spēlēties “leļļu stūrī”/ lomu centrā, ko tev patīk tēlot vislabāk?

Uz šo jautājumu tika saņemtas šādas atbildes:

- mamma;
- auklīte;
- nezinu;
- brālis;
- suns;
- bērniņš;
- krustmāte;
- māsa.

Bērniem atbildes atkārtojās. Ļoti bieža atbilde bija- suns un mamma. Puiši labprātāk tēlo suņus, meitenes mammas vai bērniņus. Varēja novērot, ka bērni attēlo loma, kuras ir viņiem tuvākas, piemēram, puisis, kurš vienmēr stāsta par savu suni, arī lomu centrā attēlo to. Vai meitene, kuras māte pirms laika piedzemdēja mazuli, attēlo māti un aicina citus attēlot bērniņu.

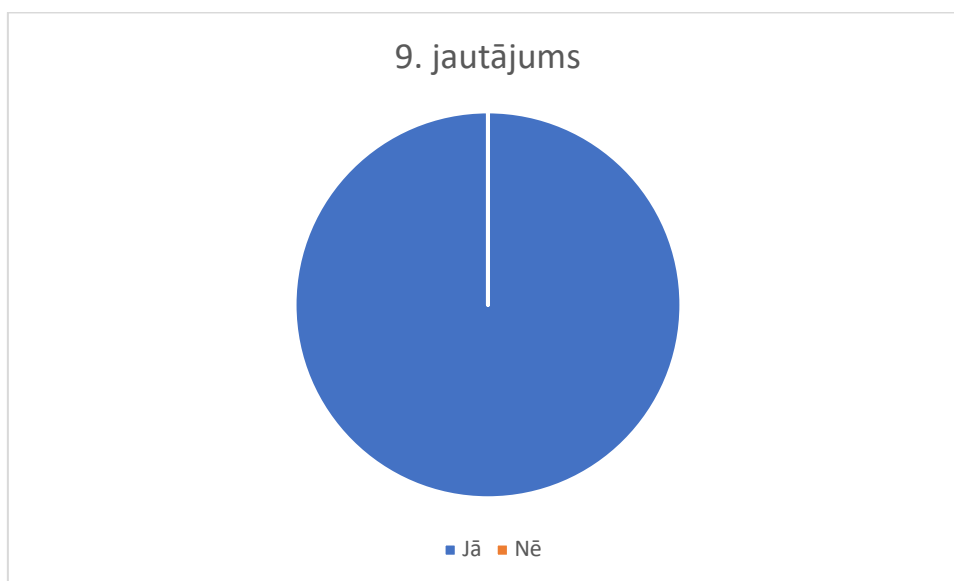
8) Vai tev patīk sarunāties ar vecākiem un audzinātājam?

11. attēls – Bērnu atbildes uz 8. jautājumu sadalījums

Visi bērni ir atbildējuši (sk. 11. attēlu), ka viņi labprāt sarunājas ar vecākiem un audzinātājam. Tas nozīmē, ka bērni jūtas droši un spēj uzrunāt pieaugušo.

9) Vai tev patīk sarunāties ar grupiņas biedriem?

12. attēls – Bērnu atbildes uz 9. jautājumu sadalījums

Arī uz šo jautājumu visi bērni ir atbildējuši- jā (sk. 12. attēlu). Daži puīši piemin, ka viņiem īpaši patīk sarunāties ar puīšiem. Kaut gan visi bērni ir atbildējuši, ka viņi labprāt komunicē ar grupiņas biedriem, ikdienā var novērot, ka tā ne vienmēr ir taisnība. Dažkārt kāds no bērniem tiek atraidīts. It īpaši puīšu vidū tika novērots, ka, ja vienam puisim būs konflikts ar kādu, tad viņš aicinās arī pārējos puīšus nekontaktēties ar šo bērnu.

Izvērtējot bērnu prasmes pētījuma sākumā, kā arī analizējot bērnu atbildes uz veikto aptauju, var secināt, ka bērnu dialoga runu ir iespējams pilnveidot, bērniem sniegtot atbalstu un piedāvājot piemērotas rotaļas. Novērojot audzēkņus, autore secina, ka viņi ir atvērti pilnveidot runas/dialoga prasmes, taču ir vajadzīgs bērnus iedrošināt. Analizējot bērnu sniegtās atbildes, var teikt, ka viņiem patīk gan rotaļas lomu centrā, gan pasaku/stāstu klausīšanās, gan komunicēšana ar līdzcilvēkiem. Taču, var novērot, ka dažiem no šiem bērniem komunicēšana sagādā grūtības, kā arī nav pietiekams atbalsts no ģimenes. Autore uzskata, ka šie bērni ir ļoti ieinteresēti piedalīties dažādās rotaļās, bet lai šis process noritētu veiksmīgi bērni ir jāiedrošina un jāatbalsta ik uz soļa.

2.3. Darbs ar bērniem dialoga prasmju sekmēšanai dienas ritumā

Šajā nodaļā autore bērniem piedāvā rotaļas, caur kurām iespējams pilnveidot dialoga prasmes, vērtējot tās pēc izvirzītajiem kritērijiem.

Kā jau pētījuma plānā minēts, bērniem aktuāla tēma bija “zobārsts”, tāpēc tika ierosināta lomu spēle ar tematiku “zobārsts”, kurā tika novērots šāds dialogs-
Zobārsts: ”Lūdzu nāciet iekšā! Kas Jums ir vajadzīgs? Kas Jums kaiš?”

Mamma: “Manam bērniņam vajag izraut zobu”
 Zobārsts: “Kurā pusē?”
 Mamma: “Kreisā.”
 Zobārsts: “Labi, tūlīt.”
 Bērns: “Man vajag šitajā pusē.”
 Zobārsts: “Izrāvu!”
 Mamma: “Man labajā pusē.”
 Zobārsts: “Kura ir labā puse? Šitā?”
 Mamma: “Nē, šitā!”
 Zobārsts: “Labi. Vajag iespicēt vai izraut?”
 Mamma: “Ar kuru galu tu spricē? Ar otru vajag!”
 Bērns: “Man vajag iespicēt.”
 Zobārsts: “Nu jau viss, neviens neraudāja!”
 Bērns: “Es neraudāju!”
 Mamma: “Malacis!”
 Mamma: “Paldies!”
 Bērns: “Paldies!”

1. tabula – Izvirzīto kritēriju izvērtēšana attiecībā uz 1. rotaļu

Kritēriji	Atbilstība/neatbilstība kritērijiem
Prasme izteikt savu viedokli	Atbilst, jo lomu spēlē mācēja izteikt savas sajūtas un vajadzības.
Uzklausa citus	Atbilst, jo uzklaušja viens otra teikto.
Uzrunā vienaudžus	Atbilst, jo šajā lomā spēlē varēja novērot to, kā katras lomas spēlētājs veiksmīgi iesāk dialogu.
Prasme uzdot un atbildēt uz jautājumiem	Atbilst, jo katrs bērns mācēja uzdot jautājumus atbilstoši situācijai, kā arī atbildēt uz tiem.

Šeit arī ļoti labi redzams, kā bērni izspēlējuši parastu ikdienas situāciju, kāds ir viņu dialogs. Var izsecināt, ka bērns ir, tas kurš šādā situācijā runā vismazāk un dominē mamma, kura uzdod jautājumus un skaidro kas noticis. Kā arī vērojama ļoti laba runa ko veic zobārsts, akurāti jautājumi un atbildes. Bērni ļoti labi mācēja uzsākt dialogu un to pabeigt. Interesanti, ka sarunas beigās zobārsts uzsver to, ka neviens neraudāja. Tas ir reāls piemērs no šo bērnu dzīves- bērns raud pie zobārsta, ja neraud, tad bērnam tas ir liels notikums un mamma priecājas. Kā arī lielisks rādītājs ir tas, ka bērni dialogā ir izmantojuši pieklājības formas- lūdzu, paldies. Dialogs bija īss, bet ļoti atbilstošs situācijai, ņemot vērā, ka pie zobārsta netiek daudz runāts.

Tabulā redzams, ka visi autores izvirzītie kritēriji izpildās un dialogs ir izdevies (sk. 1. tabulu).

Vēl darba autore bērniem lasīja fragmentu no pasakas “Pelnušķīte”, pēc kuras nolasīšanas mudināja bērnus pastāstīt par ko bija pasaka, par ko runāja Pelnušķīte un feju krustmāte. Kā rezultātā bērni sniedza šādas atbildes-

Dārta: “Pelnušķīte teica, ka grib uz balli, bet nav ko vilkt, tad feja teica, ka uzburs. Beigās viņa tika uz balli un bija smuka.”

Kristers: “Princese tīrija grīdu, feja būrās ar ķirbi.”

Jānis: “Reiz dzīvoja Pelnušķīte. Viņa ļoti gribēja iet uz balli, bet viņai bija jāmazgā māja. Tad atnāca feja un pateica, ka viņa varēs iet uz balli. Pēc tam feja uzbūra ķirbi un ķirbis pārvērtās par mašīnu un pele arī par cilvēku. Tad Pelnušķīte gāja uz balli. Viņa aizbrauca uz turieni un tad ieraudzīja princi. Pēc tam viņa pazaudēja to kurpīti un princis meklēja viņu.”

Gustavs: “Tad kad Pelnušķīte tīrīja māju, atnāca feja un teica, ka viņa var iet uz balli. Pēc tam pārbūra drēbes un ķirbi arī. Pelnušķīte bija laimīga un priecājās, ka var iet uz balli pie prinča, kur ir viņas māsas.”

Madlēna: “Pelnušķītei bija jāmazgā māja un viņa raudāja, un viņa ļoti gribēja uz to balli. Tad atnāca krustmāte un teica, ka viņa noburs viņu, lai tiek uz balli. Tad pelnušķīte aizgāja uz balli.”

Evelīna: “Tā Pelnušķīte ļoti gribēja pie prinča. Viņai viņš patika, bet māsas neļāva iet. Feja nobūra viņas drēbes un viņai bija smuka kleita.”

Liāna: “Bija balle un Pelnušķīte nedrīkstēja iet. Pēc tam vēlāk viņa aizgāja, bet viņai nebija smukas drēbes. Princim bija kurpīte, tad viņš meklēja Pelnušķīti, bet nevarēja atrast.”

Toms: “Bija Pelnušķīte, viņai bija ķirbji. Fejai bija burvju nūjiņa un viņa pārvērtā peli.”

Haralds: “Tad kad Pelnušķīte mazgāja māju, tad atlidoja feja un teica, ka viņai vairs nav jāmazgā. Izgāja ārā un atrada peli un nobūra, un arī ķirbi, un teica, lai Pelnušķīte brauc uz balli. Princis atrada kurpīti un meklēja princesi kurai derēs kurpe un tad atrada Pelnušķīti.”

Amanda: “Pelnušķītei bija māsas un nelaida uz balli. Viņai bija kleitiņa smukā un princis.”

2. tabula – Izvirzīto kritēriju izvērtēšana attiecībā uz 2. rotaļu

Kritēriji	Atbilstība/neatbilstība kritērijiem
Prasme izteikt savu viedokli	Atbilst, jo bērni prata atstāstīt pasakas fragmentu, vai viņuprāt spilgtāko notikumu tajā.

Uzklausa citus	Atbilst, jo bērnu uzmanīgi klausījās audzinātājas stāstījumu un nepārtrauca.
Uzrunā vienaudžus	Atbilst, jo pēc lasījuma tika novērots, ka bērni savstarpēji runāja par pasaku un spēlēja lomu spēli a tematiku “Pelnušķīte”.
Prasme uzdot un atbildēt uz jautājumiem	-

Šeit var redzēt to, kā katrs bērns ir uztvēris pasaku. Katram bērnam pēc pasakas izlasīšanas ir kāda lieta kas ir palikusi atmiņā visvairāk, piemēram, daudziem bērniem ļoti svarīgs bija brīdis, kad feja pārvērtā peli par kučieri un ķirbi par karieti. Daži bērni pievērsa lielāku uzmanību brīdim kad Pelnušķīte pazudēja kurpīti. Šeit arī var vērot to kā bērni var izpausties runā, ja viņiem ir jārunā par kaut ko, kas viņus ir ieinteresējis.

Bērni, kuri ārpus uzdevuma veikšanas ir klusi, arī uzdevuma laikā daudz nerunāja, taču ikdienā vairāk uzdodot šādus uzdevumus, bērnus varētu iedrošināt iesaistīties un potenciāli pilnveidot dialoga prasmes.

Ļoti labs stāstījums bija Jānim. Viņš to iesāk ar “reiz dzīvoja”, kas ir sākums daudzām pasakām. Var secināt, ka Jānim mājās vecāki lasa priekšā, bērns ar lielāko prieku klausās un pastāsta par to ko dzirdējis, kā arī izmanto vārdus, kuri pat nebija pieminēti pasakā.

Var arī novērot to, cik katram ir attīstītas runas prasmes, jo daži bērni izteicās vairākiem paplašinātiem teikumiem, bet citiem tas sagādāja nelielas grūtības, un šie bērni izteicās īsi.

Pēc šī uzdevuma veikšanas grupā tika novērotas arī sarunas par pasaku. Bērni, lomu centrā, izspēlēja Pelnušķītes pasaku. Dialogs veidojās raiti un diezgan līdzīgi grāmatā rakstītajam.

Uzdevums ir veikts labi, kritēriji atbilst (sk. 2. tabulu), izņemot jautājumu uzdošanu un atbilžu sniegšanu, jo tas šajā uzdevumā neiekļāvās.

Autore ar bērniem izspēlēja spēli, kurā katrs papildina iepriekš teikto, beigās veidojot stāstiņu. Šīs spēles rezultātā izveidojās šāds stāsts:

Audzinātāja: Reiz dzīvoja varde

Bērns 1: viņa dzīvoja dīķī

Bērns 2: viņai nepatika gulbis

Bērns 3: tāpēc, ka gulbis bija nikns

Bērns 4: vienreiz varde pateica gulbim, ka viņam ir jālido prom uz citu dīķi

Audzinātāja: gulbis vardei jautāja: “kāpēc man jālido prom?”

Bērns 5: tāpēc, ka vardei ir bail

Audzinātāja: gulbis vardei paskaidroja, ka viņai nav jābaidās. Viņš jautāja vardei, vai viņa vēlās draudzēties ar gulbi

Bērns 6: varde gribēja draudzēties

Bērns 7: varde ar gulbi bija draugi

Bērns 8: viņi dzīvoja laimīgi dīķī.

3. tabula – Izvirzīto kritēriju izvērtēšana attiecībā uz 3. rotaļu

Kritēriji	Atbilstība/neatbilstība kritērijiem
Prasme izteikt savu viedokli	Kritērijs izpildās daļēji, jo daži no bērniem savu viedokli neprata izteikt un daži, kuriem bija nepieciešama audzinātājas palīdzība.
Uzklausa citus	Kritērijs izpildās daļēji, jo bērni bija nepacietīgi un bieži pārtrauca viens otru, vēlēdamies izteikties.
Uzrunā vienaudžus	Atbilst, jo daži no grupas biedriem spēja palīdzēt bērniem, kuriem bija problēmas izdomāt stāsta turpinājumu.
Prasme uzdot un atbildēt uz jautājumiem	Atbilst, jo spēles laikā, bērniem, kuri nevarēja izdomāt stāsta turpinājumu, audzinātāja uzdeva jautājumus, kas varētu bērņus ievirzīt stāsta tālākajai darbībai.

Spēlējot šo spēli, varēja novērot, ka daži bērni nevarēja sagaidīt savu kārtu, kad varēs turpināt stāstu, bet bija bērni kuri ilgi nevarēja izdomāt ko teikt, tāpēc audzinātājam bija jāsniedz bērnam idejas, uzdodot jautājumus saistībā ar to, kas varētu notikt tālāk. 2 bērni kautrējās un nevēlējās neko teikt, bet ar interesi klausījās. Interesanti, ka stāsts beidzās ar vārdiem: “viņi dzīvoja laimīgi”, kas ir bieži sastopami pēdējie vārdi daudzās pasakās un stāstos.

Divi no kritērijiem atbilda (sk. 3. tabulu), jo bērni uzdevuma laikā prata uzrunāt vienaudžus un atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem. Taču divi kritēriji daļēji atbilda, jo varēja novērot, ka dialoga prasmes vēl jāpilnveido.

2.4. Bērnu dialoga prasmes pētījuma beigās

Veicot darbu ar bērniem, autore novēroja, ka bērni ar katru dienu atvērās ar vien vairāk un viņus iedrošinot, bērnu dialoga prasmes uzlabojās. Šie bērni prata labāk izteikt savu viedokli, uzdot jautājumus, uzrunāt vienaudžus. Bērnos bija vērojama izaugsme šajā jomā, ko var pilnveidot vēl vairāk bērnus ikdienā turpinot iedrošināt, atbalstīt un piedāvājot viņiem interesējošas rotaļas

Pēc darba ar bērniem, autore izvērtēja bērnu dialoga prasmes atsaucoties uz izvirzītajiem kritērijiem, lai uzskatāmi parādītu rezultātu, kas tika panākts pētījuma gaitā.

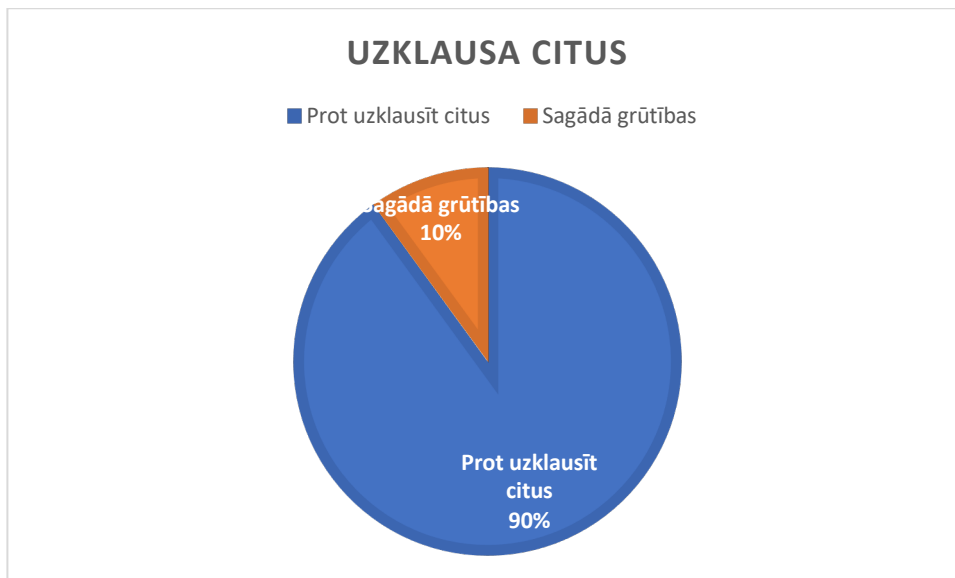

13. attēls – Bērnu prasme izteikt savu viedokli pētījuma beigās

Izvērtējot šo kritēriju (sk. 13. attēlu) pēc darba ar bērniem, var secināt, ka 2 bērniem ir uzlabojusies prasme izteikt savu viedokli. Bērni, ar katru uzdevumi atraisījās ar vien vairāk un pētījuma beigās prata izteikt savu viedokli. Var piebilst, ka ar šiem bērniem vajadzētu vēl pastrādāt, uzdodot līdzīgus uzdevumus, lai šī prasme tiktu attīstīta vēl vairāk.

3 bērni, kuriem pētījuma sākumā bija grūtības izteikt savu viedokli, arī pētījuma beigās bija grūtības, taču uzdodot bērniem šāda veida uzdevumus ikdienā, arī šie bērni ar laiku atraisīsies un bez grūtībām varēs izteikt savu viedokli. Šie bērni ir kautrīgi un bieži, situācijās, kad pārējie skatās uz viņiem un gaida atbildi, ir satraukušies un apmulsuši. Bērnus vairāk iedrošinot ikdienā, to var mainīt, līdz ar to mudinot bērnus izteikt savu viedokli.

Autore uzskata, ka bērniem, kuriem jau pētījuma sākumā šī prasme bija attīstīta, tā tika pastiprināta un nostabilizējās.

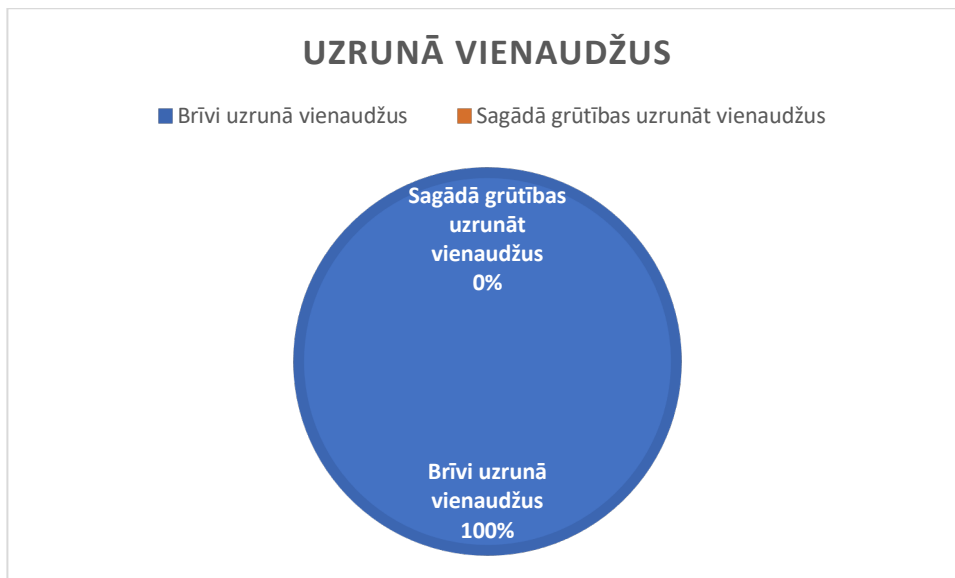

14. attēls – Bērnu prasme uzklausīt citus pētījuma beigās

Arī šeit ir vērojamas izmaiņas (sk. 14. attēlu). Pētījuma laikā, audzinātāja bērniem katru dienu atgādināja, ka, tad, kad kāds runā, tad ir jāklausās un pārtraukt nedrīkst. Sākumā tas bērniem sagādāja grūtības, taču ar laiku arī šī prasme tika attīstīta vēl 2 bērniem. Šie bērni, pētījuma sākumā, vienmēr pārtrauca runātāju. Pētījuma beigās bija vērojamas lielas izmaiņas. Bērniem tika atgādināts, ka arī viņiem ir nepatīkami, ja viņus pārtrauc. Kā arī katru dienu gan rīta aplī, gan rotaļās to atgādinot, tas bērniem ir palicis atmiņā.

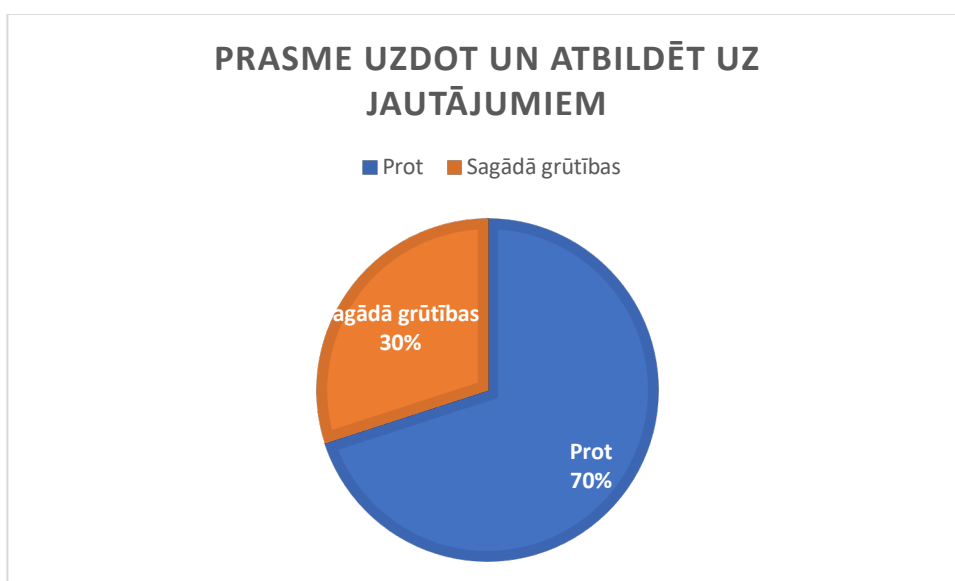
1 bērns, kuram pētījuma sākumā sagādāja grūtības uzklausīt citus, arī pētījuma beigās nekas nebija mainījies. Šis bērns ir ļoti aktīvs un egocentrisks. Bieži bija problēmas viņu nomierināt. Taču autore uzskata, ka ikdienā intensīvāk strādājot ar šo bērnu, arī ir iespējams šo prasmi attīstīt.

Arī šeit var piebilst, ka bērniem, kuriem šī prasme pētījuma sākumā jau bija attīstīta, tā tika nostiprināta.

15. attēls – Bērnu prasme uzrunāt vienaudžus pētījuma beigās

Izvērtējot šo kritēriju (sk. 15. attēlu) var secināt, ka pētījuma beigās visi bērni prata brīvi uzrunāt vienaudžus. Pētījuma sākumā, tas sagādāja grūtības 3 bērniem, kuri bija ļoti kautrīgi un izvairījās no vienaudžu uzrunāšanas, taču pētījumam noslēdzoties, varēja vērot lielas izmaiņas. Šie bērni bez problēmām prata uzrunāt vienaudžus. Iespējams, ka tas ir tāpēc, ka bērni ar laiku bija vairāk iejutušies grupas vidē un pieraduši pie ikdienas ar vienaudžiem. Autore uzskata, ka bērniem bija vajadzīgs tikai atbalsts un iedrošinājums. Pūsis, kurš pētījuma sākumā ļoti bieži griezās pie audzinātājas, lai lūgtu palīdzību atrisināt kādu problēma, kas viņam radusies ar vienaudzi, pētījuma beigās tās centās risināt pats, jo audzinātāja bērnu ikdienā centās iedrošināt to darīt pašam.

16. attēls – Bērnu prasme uzdot un atbildēt uz jautājumiem pētījuma beigās

Izvērtējot šo kritēriju (sk. 16. attēlu), var secināt, ka nav manāmas lielas izmaiņas. 1 bērns ir attīstījis prasmi uzdot un atbildēt uz jautājumiem. Meitene, kura pētījuma sākumā bija bailīgāka

un nedroši atbildēja vai uzdeva jautājumus, pētījuma beigās to darīja droši. 3 bērniem vēljoņām tas sagādā grūtības, taču arī šeit var piebilst, ka turpinot bērnus iedrošināt, arī šie bērni var attīstīt šo prasmi, jo pētījuma laikā bija vērojamas izmaiņas šajos bērnos. Viņi bija daudz drošāki un atvērtāki. Jautājumu uzdošana šiem bērniem nesagādāja tik lielu problēmu, kā atbildēšana uz jautājumiem. Brīdī, kad šie bērni centās atbildēt uz jautājumiem, viņu kautrīgums un nedrošība ņēma virsroku, bet kā jau iepriekš autore minējusi, arī to var mainīt, ikdienā bērnus iedrošinot un izrādot interesi.

Izvērtējot šos kritērijus, var secināt, ka ir vērojama bērnu izaugsme attiecībā uz dialoga runas prasmi. Ne visu bērnu prasmes tika pilnveidotas kā iecerēts, taču ir vērojams potenciāls šo prasmju turpmākai pilnveidei. Autore uzsver, ka bērni, kuriem pētījuma sākumā bija grūtības, piemēram, izteikt savu viedokli, pētījuma beigās tas vēljoņām sagādāja grūtības, taču ir vērojama izaugsme un potenciāls.

Secinājumi

Apkopojot pētījuma rezultātus var secināt, ka:

1. Bērnu dialoga runa būs sekmēta, ja audzinātājs spēs bērnam piedāvāt, viņam interesējošas rotaļas. Ja bērns būs ieinteresēts pievienoties sarunai un veidot dialogu, tad tas arī veiksmīgi notiks. Taču, ja bērns nebūs ieinteresēts, tad dialogs neturpināsies. Bērnam ir ļoti svarīgi, lai pieaugušais izrādītu vēlmi dzirdēt bērna viedokli un domas par noteiktu tēmu. Ja pieaugušais izrādīs interesi, bērns tādējādi jutīsies drošāk veidot dialogu un atraisīties sarunai.
2. Pētījumā var redzēt, ka bērniem ir vēlme runāt gan ar pieaugušajiem, gan ar vienaudžiem, kā arī bērni ir ieinteresēti piedalīties dialogu rosinošās rotaļās.
3. Pēc pedagogu veiktās aptaujas var secināt, ka lielākā daļa aptaujāto pedagogu piekrīt, ka labākās metodes bērna dialoga runas pilnveidei ir rotaļa, īpaši lomu rotaļas, un sarunas ar bērnu par viņam aktuālām tēmām. (pedagogu aptauju skat. 2. pielikumā).
4. Pētījuma laikā apstiprinājās izvirzītā hipotēze, kas paredz, ka piecgadīgu bērnu dialoga prasmju pilnveide dienas ritumā būs sekmīga, ja:
 - bērns būs ieinteresēts iesaistīties dialogā;
 - bērns tiks uzklausīts;
 - tiks izvēlētas bērnu vecumposmam atbilstošas un aktuālas tēmas.
5. Autore uzskata, ka pētījuma laikā ir pierādījies tas, ka bērns veidos dialogu, ja viņam būs interese to darīt. Kā arī, ja bērns jutīs vēlmi būt uzklausītam, ko varēja secināt pēc veiktās bērnu aptaujas, kurā autore bērniem uzdeva jautājumus un ar interesi klausījās. Aptaujas laikā bērni ar prieku atbildēja uz jautājumiem un sniedza garas piebildes. Novērojot šos bērnus var secināt, ka arī runas kultūra ir attīstīta labi. Bērni saprot kādā situācijā ir jālieto lietišķa vai ikdienišķa runas valoda.
6. Autore uzsver, ka netiek garantēts, ka bērniem izejot ārpus grupas vides, šīs prasmes nemainīsies. Šie bērni ir iejutušies grupas vidē un pieraduši pie ikdienas, kas arī varētu būt iemesls šo bērnu komunikācijas prasmju attīstībai.
7. Šīs rotaļas var piedāvāt rotaļnodarbību laikā, kad bērni ir paēduši brokastis un uzņēmuši spēkus aktivitātēm. Novērojot bērnus ikdienā, var secināt, ka pēc launaga, bērni vairs nav tik ieinteresēti uz piedāvātām rotaļām, kā dienas pirmajā pusē. Šajā laikā bērniem vairāk interesē veidot savas rotaļas un darīt lietas, kurām viņi dod priekšroku.
8. Autore secina, ka dialoga prasmju attīstībai labākās rotaļas ir- lomu spēles, vārdu spēles, pasaku/stāstu priekšā lasīšana un tā apspriešana.

9. Pētījumā iesaistītais bērns ar runas traucējumiem, pētījuma laikā tika iedrošināts un uzklausīts. Tā rezultātā, viņš ar vien vairāk un vairāk atvērās, jutās drošāk, kā arī uzlaboja dialoga prasmes. Salīdzinot šī bērna komunikācijas prasmes pētījuma sākumā un beigās, var novērot, ka bērns jutās drošāk izteikt savas domas un uzrunāt kā pieaugušos, tā vienaudzus. Taču šīs prasmes viņam vēl būtu jāattīsta.
10. Var secināt, ka bērni, kuriem mājās lasa priekšā, ir vairāk attīstījušies šajā jomā, nekā bērni, kuriem nelasa priekšā. Bērni, kuri aptaujā atbildējuši, ka mājās vecāki viņiem lasa priekšā, ir ievērojami runātīgāki un komunikablāki, kā arī atvērtāki piedāvātajās rotaļās.
11. Bērni, kuri novēroti kā kautrīgi un noslēgtāki, būtu biežāk jāiedrošina un jāiesaista pēc iespējas vairāk rotaļās. Vērojot bērnus ikdienā, autore var piebilst, ka arī šie bērni kļūva mazliet drošāki un runātīgāki.
12. Izpētot pedagogijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas var secināt, ka saskarsmes/dialoga prasmes ir cilvēka neatņemama sastāvdaļa, bez kuras dzīvē neiztikt. Tāpēc ir ļoti svarīgi tās attīstīt bērnos. Autore uzskata, ka šis vecums ir ļoti piemērots padziļinātākai šīs prasmes attīstīšanai, jo bērni ir sasnieguši stadiju dzīvē, kad šīs prasmes ir ar vien vairāk nepieciešamas, ņemot vērā faktu, ka drīzumā šie bērni uzsāks skolas gaitas.

Ieteikumi

- Pedagogam jāiedrošina bērns un jāsniedz viņam atbalsts, izrādot vēlmi dzirdēt bērna viedokli, sniedzot atbalstu brīdī, kad bērns nespēj noformulēt teikumu, vai aicinot bērnu iesaistīties dienas laikā piedāvātajās rotaļās, vai vienaudžu veidotajās rotaļās.;
- Pedagogam ir jānovēro un jāizmanto bērniem aktuālās tēmas, piedāvājot uzdevumus un rotaļas, piemēram, ieteikt bērniem noteiktu tēmu lomai rotaļai, ierosināt dažādas vārdu spēles, kā arī pasaku priekšā lasīšana un tās apspriešana kopā ar bērniem;
- Pedagogam, vecākiem un logopēdam ir jāsadarbojas, lai rastos pozitīvs rezultāts bērna dialoga runas pilnveidei. Tas ir, pedagogs strādā ar bērnu, veicinot viņa runas pilnveidi/attīstību, kopā ar pedagogu izstrādājot plānu, kā to var darīt dienas ritumā, bērnam esot izglītības iestādē, kā arī pedagogs strādājot ar bērnu ikdienā izveido ieteikumus vecākiem, ko viņi var izmantot mājas apstākļos;
- Pedagogam ir jābūt pacietīgam un saprotošam, jāprot bērns uzklaut jebkurā situācijā. Ikdienas darbā ar bērniem, iespējams dažādās situācijās bērns nemāk izteikties, vai noformulēt teikto, kas pedagogam ir jāprot uzklaut, kā arī palīdzēt bērnam izteikties. Situācijās, kad pedagogs uzdod bērnam jautājumu par kādu tēmu, jāļauj bērnam atbildēt, viņam pieņemamā veidā, kā arī jāsaprot, ka ne vienmēr bērns jutīs vēlmi runāt vai atbildēt uz jautājumiem;
- Pedagogiem, ikdienā, ir jāieklausās bērnu savstarpējās sarunās, tādējādi noskaidrojot bērniem aktuālas tēmas, kuras pēcāk var izmantot piedāvājot rotaļas;
- Lai trenētu bērnu komunikāciju ārpus grupas vides, pedagogiem ieteicams uzrunāt vecākus un lūgt arī ārpus izglītības iestādes censties bērnus socializēt, tas ir viņus ņemt līdz uz bērniem piemērotiem pasākumiem, piemēram, bērnu istabām, ģimenes pasākumiem, pulciņiem, tuvinieku/draugu svinībām;
- Pedagogiem jāvēro piemērots brīdis, kad bērni būtu atvērti un ieinteresēti piedalīties rotaļās;
- Pedagogiem ieteicams aicināt vecākus kopā ar bērniem lasīt, skatīt, pārrunāt dažādas grāmatas, stāstus, pasakas;
- Pedagogiem ieteicams, noslēgtākos bērnus pēc iespējas vairāk iesaistīt rotaļās, pirmsskolas ikdienas vidē, kā arī iedrošināt viņus piedalīties vienaudžu organizētās rotaļās. Audzinātāja šos bērnus var uzrunāt, iedrošināt, mudināt piedalīties kopīgās aktivitātēs.

Literatūras un informācijas avotu saraksts

- 1) Amiragijan, M. (2016). The methodical principles of child's speech development curriculum. *Wisdom*, 2(7), 168-173.
- 2) Anspoka, Z., Černova, E., Lanka, A. (2016). *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*. Rīga: Valsts izglītības satura centrs.
- 3) Bakisa, A., Romēns, K. (1997). *Rotaļas ar bērnu vecumā no 1 dienas līdz 6 gadiem*. Rīga: Preses nams.
- 4) Beļickis, I., Blinkena, A., Blūma, D., Kože, T., Skijiņa, V. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- 5) Dzintere, D., Stangaine, I. (2007). *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: RaKa izdevniecība.
- 6) Essex County Council (2017). *Speech, language and communication needs*. Anglija: Specialist Teaching and Preschool service. Pieejams: <https://www.essexlocaloffer.org.uk/sites/default/files/SLCN%20%20Play,%20language%20and%20learning.pdf>
- 7) Fišers, R. (2005), *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa izdevniecība.
- 8) Freiberga, I. (2007). Literārās jaunrades iezīmes vecākajā pirmsskolas vecumā, *Letonika, Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: lingvistiskais, sociālais un kultūras aspekts* (17.-37. lpp.). Rīga: SIA Izdevniecības solī
- 9) Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības solī.
- 10) Gooden, C., Kearns, J. (2013). The importance of communication skills in young children. *HDI Research Brief: Summer*, 1-4.
- 11) Kuzina, V. (2016). Bērnu runas attīstību stimulējošie faktori. Markus, D., Vulāne, A. *Bērnu valoda Latvijā 21.gadsimtā II*. (151.-162. lpp.). Rīga: RaKa izdevniecība.
- 12) Lieģeniece, D. (2014). *Pedagoģija: teorija un prakse: zinātnisko rakstu krājums. VII*. Liepāja: Liepājas universitāte.
- 13) Markus, D. (2003). *Bērna valoda: No pirmā klieziena līdz pasakai*. Jelgava: Rasa "ABC".
- 14) Markus, D. (2016). Latviski runājošu bērnu valodas sistēmas izpratne. Markus, D., Vulāne, A. *Bērnu valoda Latvijā 21.gadsimtā II*. (9.-20. lpp.). Rīga: RaKa izdevniecība.
- 15) Markus, D., Zīriņa, T. (2016). Bērnu komunikācijas prasme. Markus, D., Vulāne, A. *Bērnu valoda Latvijā 21.gadsimtā II*. (199.-210. lpp.). Rīga: RaKa izdevniecība.
- 16) Plaude, A. (2009). *Bērns starp pieaugušajiem: Rokasgrāmata skolotājiem*. Rīga: Zvaigzne ABC.

- 17) Reese, H. (1984). *Advances in Child Development and Behavior*, Volume 18: 1984. *Advances in Child Development and Behavior*, 18. 305-314.
- 18) Stangaine, I. (2014). *Pirmsskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļās*. (Rīgas pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, Rīga, Latvija).
- 19) Stangaine, I. (2016). Pirmsskolas vecuma bērnu valodas paguves nozīme komunikācijā. Markus, D., Vulāne, A. *Bērnu valoda Latvijā 21.gadsimtā II*. (175.-199. lpp.). Rīga: RaKa izdevniecība.
- 20) Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- 21) Špona, A. (2006). *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa izdevniecība.
- 22) Tauriņa, A. (2016). Pirmsskolas vecuma bērna skaņu izrunas un vārdu krājuma noteikšanas un pilnveides paņēmieni. Markus, D., Vulāne, A. *Bērnu valoda Latvijā 21.gadsimtā II*. (55.-75. lpp.). Rīga: RaKa izdevniecība.
- 23) Tūbele, S. (2002). *Skolēna runas attīstības novērtēšana*. Rīga: RaKa izdevniecība.

Pielikumi

Aptauja

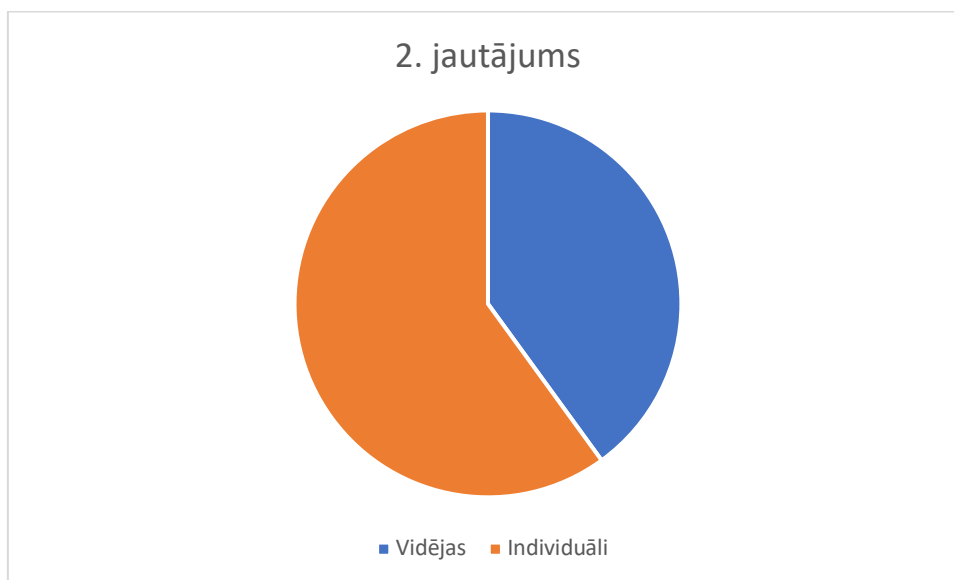
1. Cik ilgi Jūs strādājat pirmsskolas izglītības iestādē?
2. Kā Jūs vērtētu piecgadīgu bērnu dialoga prasmes?
3. Kas Jūsaprāt ir labākā metode bērnu dialoga prasmju pilnveidei?
4. Kādas metodes Jūs izmantojat dialoga prasmju pilnveidei?
5. Kā Jūs ieinteresējat bērnu pievienoties sarunai?
6. Vai pēc Jūsu pieredzes bērniem izdodas veiksmīgi uzsākt dialogu?

Pedagogu aptaujas atbilžu analīze.

1) Cik ilgu laiku Jūs strādājat pirmsskolas izglītības iestādē?

Aptaujātie pedagogi pirmsskolas izglītības iestādē strādā sākot no 1 gada līdz pat 36 gadiem.

2) Kā Jūs vērtētu piecgadīgu bērnu dialoga prasmes?

17. attēls – Pedagogu atbildes uz 2. jautājumu

Nedaudz vairāk kā puse no pedagogiem ir atbildējusi, ka piecgadīgu bērnu dialoga prasmes ir individuālas (sk. 17. attēlu). Šie pedagogi bērnus vērtē individuāli, tas ir atkarīgs no katra bērna spējām, pieredzes, šo bērnu vārdu krājuma. Bērnu spējas ir dažādas un katrs bērns ir jāvērtē atbilstoši dažādiem rādītājiem. 4 no 10 pedagogiem uzskata, ka piecgadīgu bērnu dialoga prasmes ir vidējas.

3) Kas Jūsaprāt ir labākā metode bērnu dialoga prasmju pilnveidei?

Aptaujātie pedagogi snieguši šādas atbildes:

- Rotaļa, spēle- tautas rotaļas, komandu spēles, galda spēles, celtniecības rotaļas, lomū rotaļas, dramatizācija, pieaugušo vadītas spēles, mīklu rotaļas;
- Sarunāties ar bērnu;
- Runāt par bērnam interesējošām un uzrunājošām tēmām

Šo pedagogu atbildes bija līdzīgas. Galvenokārt dominēja rotaļa, it īpaši lomū rotaļas, kā arī sarunas ar bērnu par viņam interesējošām, aktuālām tēmām, kas varētu virzīt dialogu un dotu iespēju uzdot un atbildēt uz jautājumiem.

4) Kādas metodes Jūs izmantojat dialoga prasmju pilnveidei?

Tika saņemtas šādas atbildes:

- Runāt par bērnam aktuālām tēmām, iesaistīt tās sarunās pēc iespējas vairāk;

- Uzklaušīt bērna viedokli dažādās jomās un ar interesi uzdot bērnam jautājumus par bērna teikto;
- Pasaku lasīšana;
- Daiļdarba atstāstīšana;
- Lomu spēles;
- Netieši līdzdarbojoties bērnu rotaļās;

Lielākā daļa aptaujāto pedagogu ikdienā veido sarunas ar bērniem par viņiem aktuālām tēmām, kā arī lomu spēles un pasaku lasīšanu. Manuprāt interesanta pieeja ir netieša līdzdarbošanās bērnu rotaļās, kas palīdz ievirzīt bērnus dialoga veidošanā un raisīt sarunas par kādu noteiktu tēmu, ko varbūt bērni nebūtu darījuši.

5) Kā Jūs ieinteresējat bērnu pievienoties sarunai?

Uz šo jautājumu tika saņemtas šādas atbildes:

- Ar ieinteresējošiem jautājumiem (Kā tu domā?...);
- Jāatrod tāds sarunas temats, lai bērns atraisītos, lai viņam rastos vēlēšanās sarunāties, jautāt, spriest;
- Mierīga runa un aicinošs temats;
- Rotaļas laikā uzsākot tematu par aktuālu tēmu;
- Cenšoties iedrošināt bērnu, izrādīt interesi par bērna viedokli

Uz šo jautājumu pedagogu atbildes bija dažādas. Visbiežāk pedagogi bērnus ieinteresē pievienoties sarunai ar ieinteresējošiem jautājumiem. Šie pedagogi uzskata, ka bērns iesaistīsies sarunā, ja viņš uzskatīs, ka kāds ir ieinteresēts viņa viedoklī. Kā arī šie pedagogi uzskata, ka lai bērns iesaistītos sarunā ir jārunā mierīgā balsī, kas bērnus neatbaidītu, bet aicinātu pievienoties, vai arī izmantojot izteiksmīgu runas stilu, kas arī bērniem ir saistošs.

6) Vai pēc Jūsu pieredzes bērniem izdodas veiksmīgi uzsākt dialogu?

Uz šo jautājumu tika saņemtas šādas atbildes:

- Lielai daļai bērnu izdodas, bet tas ir atkarīgs no bērna rakstura un spējām;
- Savu vienaudžu vidū jā, bet ar pieaugušajiem pāriet nedaudz ilgāks laiks, līdz bērns veidos brīvu sarunu;
- Ja tas ir par bērnam interesējošiem jautājumiem, tad jā;
- Ja būs interese, būs dialogs;
- Jā, bet tam apakšā ir rūpīgs darbs gan ar bērniem, gan ar vecākiem;
- Ne vienmēr, dažkārt bērni ir ļoti kautrējās un baidās uzsākt dialogu.

Pedagogu atbildes bija dažādas. Viss ir atkarīgs no tā ar kādiem bērniem ir nācies saskarties. Lielākā daļa piekrīt, ka ar laiku, bērnam pierodot pie vides un līdzcilvēkiem, viņi spēj veiksmīgi uzsākt dialogu. Daži pedagogi uzskata, ka bērniem ir vieglāk uzsākt veiksmīgu dialogu ar vienaudžiem, grūtāk ar pieaugušajiem. Kā arī daži pedagogi norāda, ka viņu pieredzē bērniem ir grūtības uzsākt dialogu.